

‘Veien til Tokio’

Polerobreren Roald Amundsens eventyr i Japan

Anna Karoline Johnsen

JAP4995 - Master's Thesis in Japanese Studies
(30 poeng)

Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS)

Universitetet i Oslo

Høsten 2020

Veien til Tokio

Polerobreren Roald Amundsens eventyr i Japan

Anna Karoline Johnsen

© Anna Karoline Johnsen

2020

‘Veien til Tokio’: Polerobreren Roald Amundsens eventyr i Japan

Anna Karoline Johnsen

<http://duo.uio.no>

Print: Reprosentralen, University of Oslo

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg den norske polfareren Roald Amundsens reise til Japan, sommeren 1927. Dette gjøres gjennom to spørsmål. Det første spørsmålet, «Hva var det Amundsen opplevde i Japan?», besvarer jeg hovedsakelig i hoveddelen av denne oppgaven. Her skildrer jeg Amundsens Japan-tur kronologisk, fra da han skrev kontrakt med avisselskapet Hōchi Shinbun i januar 1927, frem til han forlater landet i midten av juli, det samme året. Her ser jeg på hvordan Hōchi Shinbun promoterer Amundsens ankomst med egenskrevet velkomstsang og *yukata* (japanske sommerplagg) inspirert av Amundsen og Nordpolen, før hans forventede ankomst. Deretter skildrer jeg Amundsens foredragsturné gjennom Japan ved å presentere hvem Amundsen møtte og hvordan Amundsen fremstilles for et japansk publikum. Dette gjør jeg ved å oversette setninger og utdrag fra avisartiklene.

Det andre og siste spørsmålet, «Hvordan fremstilles Amundsen i japanske avisartikler?», ser jeg hovedsakelig på Hōchi Shinbun sin fremgangsmåte i det de fremstiller Amundsen for et japansk publikum. Her viser jeg til at Hōchi Shinbun promoterer han gjennom flere motpoler av diskurser. På den ene siden fremstilles Amundsen som en polerobber, en kjempe og en helt i nasjonalistisk ærende. Da blir hans karriere som polfarer trukket inn og spilt på. Samtidig trekker de frem en annen diskurs. Den andre diskursen fremmer Amundsen som en kjærlig skikkelse, og sammenligner Amundsen med en far med snille øyne. Her argumenterer jeg for at hensikten bak disse diskursene kan være å tiltrekke oppmerksomheten til så mange lesere som mulig. Mens noen finner Amundsens offentlige karriere som polfarer interessant, kan andre føle en nærhet og gjenkjennelse til Amundsen som privatperson. To andre diskurser som denne oppgaven trekker frem, er på den ene siden Amundsen som foredragsholder, og på den andre siden Amundsen som besøkende i Japan. Amundsen som foredragsholder skildrer Hōchi Shinbun foredragene i detalj og spiller på hva det japanske publikumet kan lære av Amundsen. Dette er i kontrast til Amundsen som besøkende, hvor det fokuseres på hvordan Amundsen oppfatter Japan. Her trekker Hōchi Shinbun inn sitater hvor Amundsen skal ha nevnt at han alltid har hatt lyst til å reise til landet hvor kirsebærtrærne blomstrer, og fjellet Fuji rager opp. Jeg konkluderer med at Hōchi Shinbun kan ha hatt flere motiver bak å invitere den norske polfareren til Japan. I tillegg til å gjøre profitt ut av foredragene til Amundsen, var Hōchi Shinbun også svært opptatt av å

gjøre et godt inntrykk på Amundsen ved vise Japans fremragende kultur. Hensikten i å vise Amundsen det beste Japan har å by på, kan være en strategi for å styrke samholdet og nasjonalfølelsen innad i Japan. Til slutt argumenterer jeg for at tidligere fremstillinger gjort av Tor Bomann-Larsen av Amundsens Japan-tur, kan tyde på å være feilaktige. Bomann-Larsen anklager Amundsen for å ha plantet nasjonalistiske tanker i Japan. Som motargument ser jeg på det japanske kildematerialet og viser til flere eksempler på at nasjonalisme allerede var godt fotfestet i Japan, allerede før Amundsens visitt.

Forord

Siden jeg startet mitt arbeid med Amundsens Japan-reise i 2018, har læringskurven vært bratt, til tider kanskje for bratt. Det har da vært godt å ha et støttende nettverk rundt meg som har strukket ut en hjelpende hånd og trukket meg tilbake på stien. Det er dermed på sin plass å takke de rundt meg som har bistått meg i mitt arbeid og som har gjort denne oppgaven mulig.

Jeg vil først og fremst takke min veileder Mark Teuween for gode innspill og råd i arbeidet med det japanske kildematerialet. Dine innspill på de mangfoldige oversettelsene, har spesielt vært til stor nytte i denne oppgaven.

Deretter ønsker jeg å gi en varm takk til mine kollegaer på Follo Museum, spesielt til Henrik Smith og Anders Bache. Henrik har gitt meg god innsikt i hvordan å håndtere avisartiklene og kommet med artige innspill til hvordan denne oppgaven kunne vinkles. Anders har vært en stødig hånd i alt ifra innsamling av kildematerialer til korrekturlesing av oppgaven. I tillegg har Anders gjennom sitt nettverk, satt meg i kontakt med de som har kunnet bistå denne oppgaven videre.

Jeg vil også takke venner og familie for godt lag, gode samtaler og for gode innspill til oppgaven. Mens noen har vært moralsk støtte i stressende tider, har andre stilt opp med konstruktive tilbakemeldinger til oppgaven.

Til slutt ønsker jeg å takke min alltid engasjerende og støttende venn, Petter Mæhlum, for hjelp med oversettelsene, faglige innspill og ikke minst tidslinjen som er brukt i denne oppgaven. I det arbeidsprogresjonen har stagnert, har din entusiasme for å lære noe nytt, alltid vært en kilde til motivasjon.

Innholdsfortegnelse:

Sammendrag	IV
Forord.....	VII
Bilder:	XI
Kapittel 1. Introduksjon	1
1.1 Funnet av avisartiklene	3
Kapittel 2: Tidligere forskning og teoretiske begreper	5
2.1 Hva er skrevet om Amundsen i Japan tidligere?	6
2.1.1 Tor Bomann-Larsen	6
2.1.2 Odd Arenes	8
2.1.3 Susan Barr	8
2.1.4 Brendan MacInnes	9
2.2 Hva kan denne oppgaven bidra med i videre studier?	10
2.3 Teoretiske begreper	11
2.3.1 PAPER	11
2.3.2 Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse	12
Kapittel 3. Metode	16
3.1 Organisering av avisartiklene	16
3.2 Valg av kildematerialer til oppgaven	18
3.3 Oversettelser	21
Kapittel 4. Amundsens reise i Japan	22
4.1 Hōchi Shinbun	24
4.1.2 En signert kontrakt og et nytt eventyr	24
4.2 Promoteringen starter	25
4.2.1 Med pomp og prakt skal kjempens ønskes velkommen	25
4.2.2 Herr Ikeda tar ordet	25
4.2.3 En smakebit av foredraget	26
4.2.4 En overrasket moteverden – yukata i vinden	27
4.2.5 Foredragsbilletter med valuta	29
4.2.6 Talebåndet på oppvarming	30
4.2.7 Gjensidige forventninger	30
4.2.8 En singel polfarer med kikkerten mot hjemlandet	31
4.3 Den lenge ventede kjempens Amundsen ankommer Japan	32
4.3.1 Fra en helt til en annen - møtet med grev Nagaoka	33
4.3.2 En etterlatt kusine, men hvem er hun?	34
4.3.3 Fra en polfarer til en annen - møtet med Nobu Shirase	36
4.3.4 Amundsen på audiens i keiserpalasset	37
4.3.5 Amundsens foredrag – et betatt publikum	38
4.3.6 Mye vil ha mer – en utvidet foredragsturné	39
4.4 Fra Tokyo til Hamamatsu	40
4.4.1 På besøk i det tradisjonsrike Nara	41
4.4.2 Lokale aviser tar ordet – kjempens besøk i Nagoya	41
4.4.3 Møtet med Matsumoto by og et varmt bad	42

4.4.4 På tvers av Japan – en lang reise.....	43
4.4.5 Aomori, en kort visitt og så full fart videre	43
4.4.6 Sapporo - siste stopp før tilbakeveien venter	44
4.4.7 Et siste stopp før Tokyo, Sendai er veien å gå.....	44
4.5 Tilbake i Tokyo.....	46
4.5.1 Et aller siste foredrag	46
4.5.2 Farvel Japan, farvel foredrag og farvel keiser Hirohito	47
4.6 Tilbake på kjente trakter	48
Kapittel 5. Diskusjon og Analyse	50
5.1. Herr Ikedas bok.....	50
5.2 Amundsen-inspirerte <i>yukata</i>	51
5.3 Møtet mellom Amundsen og grev Nagaoka	52
5.4 Titler brukt av japanske avisselskaper om Amundsen.....	53
5.5 En ny vinkling av Amundsen i Japan	54
5.6 Konklusjon.....	57
Kapittel 6. Konklusjon	58
Kildeliste:.....	61

Bilder:

Figur 1: Bilde av Amundsen-mønstrede *yukata*. Forfatterens bilde, tatt på Follo Museum 28

Figur 2: Amundsen ankommer keiserriket, omringet av en enorm folkemengde. Her veives det norske og det japanske avisselskapet Hōchi Shinbuns flagg om hverandre. Forfatterens bilde, tatt på Follo Museum 32

Figur 3: Grev Nagaoka har skrevet en personlig hilsen til «Den verdenskjente forskeren Amundsen», på sidene av sitt selvporträtt. Forfatterens bilde, tatt på Follo Museum 34

Figur 4: Amundsen mottar æresmedalje i keiserpalasset av general Hongo Fusataro. Keiser Hirohito står i midten. Forfatterens bilde, tatt på Follo Museum 37

Kapittel 1. Introduksjon

Mye har blitt skrevet om den norske polfareren Roald Amundsen, både om hans ekspedisjoner til Nord- og Sydpolen, Belgica-ekspedisjonen, ferden gjennom Nordvestpassasjen, men også om hans private liv. Blant forfatterne finner man Susan Barr, Tor Bomann-Larsen, Roland Huntford og Mary A. Tahan. Roald Amundsen har også selv publisert flere bøker, hvor han debuterte med *Nordvestpassagen. Beretningen om Gjøa-ekspeditionen 1903-1907*, til hans siste bok publisert året før hans forsvinning *Mitt liv som polarforsker* fra 1927. I tillegg kom filmen med tittelen *Amundsen*, samt en serie på fem podcast-episoder ut i begynnelsen av 2019,¹ som viser at Amundsen fortsatt er i vinden den dag i dag.

Likevel, er det ett eventyr som omhandler Amundsens liv som ikke har blitt fortalt i sin helhet, nemlig hans treukers opphold i Japan, sommeren 1927. Etter å ha signert kontrakt med Hōchi Shinbun, en av Japans største aviser på 1920-tallet, ankommer Amundsen Japan med båten *The Empress of Asia* den 20. juni 1927.² En enorm folkemengde står klar på bryggen i Yokohama for å ta imot mannen Hōchi Shinbun beskriver som «den verdensberømte kjempen som erobret begge polene».³ Hōchi Shinbun har lenge forberedt seg på Amundsens ankomst, og til hans ære har det blitt komponert en egen sang som synges under mottakelsen mens det veives med norske og japanske flagg om hverandre. I løpet av sine tre uker i Japan holder Amundsen ti foredrag rundt omkring i landet, fra Sapporo i nord, til Osaka i sør. Til foredragene har Amundsen medbrakt video, lysbilder og gjenstander brukt under ekspedisjonene. Interessen for hans ankomst og foredrag er enorm, og kan hovedsakelig forklares med Hōchi Shinbuns ivrige promotering av Amundsen allerede et halvt år før han ankommer Japan. Daglige avisartikler om Amundsen bragder, foredrag om polfareren allerede i forkant av hans ankomst og *yukata* i mønstre inspirert av Amundsen er bare noen eksempler på denne promoteringen.

Gjennom avisartiklene får man inntrykk av at avtalen mellom Hōchi Shinbun og Amundsen var en vellykket affære for begge parter. Både Hōchi Shinbun og lokale aviser publiserte jevnlig

¹ Roald Amundsen podcaster, «Frosne erobringer».

² Hōchi Shinbun, «Akogare no kuni Nihon e», 20.06.1927.

³ Hōchi Shinbun, «Ryōkyoku o seifuku seru sekaiteki kyōjin», 15.02.1927.

bilder av en smilende Amundsen mens han omgås barn eller idet han blir mottatt i nye byer, omringet av store folkemengder. I tillegg blir Amundsen på audiens i keiserpalasset, hvor han mottar en æresmedalje, samt et smykkeskrin, en rustning og et sverd.⁴ Hōchi Shinbun på sin side nevner gjentatte ganger at det er en stor ære og et privilegium å ha Amundsen på besøk. I løpet av tiden Amundsen tilbringer i Japan, møter han et spekter av prominente figurer i Japan på 1920-tallet, deriblant flere medlemmer av keiserfamilien, grev Nagaoka Gaishi og borgermestre over hele Japan.⁵ Japans egen polarhelt, Nobu Shirase, er også blant personene Amundsen møter i Japan.⁶ I tillegg til prominente figurer, tar Amundsen seg også tid til å snakke med journalister. Her snakker han ikke bare om sitt offentlige liv som polfarer, men deler også små detaljer fra hans private liv. Dette er blant hendelsene jeg kommer til å skrive om i denne oppgaven.

Selv om det er flere titalls aviser som har skrevet om Amundsens tur til Japan, ønsker jeg først og fremst å fokusere på avisartiklene som har blitt skrevet av Hōchi Shinbun. I Hōchi Shinbun-samlingen alene er det mer enn 140 avisartikler, og mer enn nok kildematerialer å ta av.⁷ Det vil trolig også være flere spennende artikler som jeg av en eller flere grunner har valgt å utelate. Til gjengjeld har jeg prioritert egne oversettelser av utvalgte avsnitt og setninger. Til tross for utfordringer med språk og ordvalg, har jeg etter beste evne prøvd å oversette utdragene fra avisartiklene på en nøyaktig og naturlig måte, i tillegg til å forklare konteksten rundt artiklene, da denne oppgaven retter seg mot norske lesere.

Det er gjennom to hovedspørsmål jeg skal se på Amundsens reise til Japan. Det første spørsmålet, «Hva var det Amundsen opplevde i Japan?», blir hovedsakelig besvart gjennom avisartikler skrevet av Hōchi Shinbun. Her vil jeg se på de større hendelsene ved Amundsens Japan-tur, deriblant stedene hvor foredragene ble holdt, hva han gjorde og hvem han møtte i Japan. Ettersom hovedkilden her er avisartikler, bringer dette med seg en del utfordringer. En av utfordringene er at Hōchi Shinbun retter seg mot et japansk publikum, og dermed skriver avisartikler rettet mot deres leseres interesser og behov. Dette spiller inn på hvor troverdig disse

⁴ Nasjonalbiblioteket, «Atanabe Shoten, list», 17.07.1927.

⁵ Hōchi Shinbun, «Hikōkyōkai sōsai Kuni-no-miya denka», 24.06.1927.

⁶ Hōchi Shinbun, «Amunzen-shi to Shirase-rui-chui no akushu», 22.06.1927.

⁷ Hōchi Shinbun-samlingen refererer til et bind sammensatt av Hōchi Shinbuns avisartikler som omhandler Amundsen.

kildene er, da Hōchi Shinbun kan ha overdrevet, underdrevet, trukket fram eller utelatt informasjon, alt ettersom hvordan de ønsker å fremstille Amundsen. Derfor vil det andre hovedspørsmålet være rettet mot Hōchi Shinbuns fremstilling av Amundsen, og spørsmålet blir da som følger: «Hvordan fremstilles Amundsen i japanske avisartikler?». Dette gir rom til å se på hvilke litterære virkemidler og diskurser Hōchi Shinbun benytter seg av, alt ifra ordvalg, repetisjon av enkelte ord, til utvelgelse av innhold og bilder. Dette er relevant da Hōchi Shinbun beskriver Amundsen i forskjellige sammenhenger. Som polfarer er han «kjempe», «verdensberømt» og «erobrer». Da sammenlignes han med Vasco da Gama og Columbus. Som privat mann er han «en kjær skikkelse», som minner om en «far» med «snille øyne».⁸ Det er gjennom disse to spørsmålene jeg skal redegjøre for Amundsens reise gjennom Japan, fra da han skrev under kontrakten med Hōchi Shinbun i januar 1927, frem til han forlot Japan i slutten av juli samme år, etter et treukers opphold.

Før vi går i gang med å se på Amundsens Japan-opphold er det imidlertid et spørsmål som melder seg: Om dette var et såpass innholdsrikt kapittel i Amundsens liv, hvorfor er det ingen som har dekket dette temaet før?

1.1 Funnet av avisartiklene

Fra 2003 har Follo Museum forvaltet Roald Amundsens hjem, *Uranienborg*, lokalisert på Svartskog.⁹ Som en del av dette forvaltningsprosjektet skal museet gjennomgå, digitalisere og skaffe seg full oversikt over materialet som finnes i hjemmet hans. Anders Bache, fagkonsulent og min kollega ved Follo Museum påpeker at «... gjenstandene får en verdi, fordi vi finner historien bak hver gjenstand».¹⁰ Med andre ord er gjenstandene med på å skape en forståelse av Amundsen og hans liv. Dette er spesielt fremtredende ved *Uranienborg* som har ligget nesten urørt siden Amundsens forsvinning i 1928, da han deltok på en redningsaksjon på Nordpolen for å finne Nobile og hans mannskap som hadde styrtet på isen.¹¹

⁸ Nagoya Mainichi Shinbun, «Nagoya koto kiku tabi ni», 27.06.1927.

⁹ Follo Museum - Museene i Akershus, «Roald Amundsens hjem 1908-1928».

¹⁰ Vidnes, «Oppdagelsesferd i boder og kott», 29.

¹¹ Follo Museum - Museene i Akershus, «Roald Amundsens hjem 1908-1928».

Blant materialet som Amundsen etterlot seg på *Uranienborg* var en samling japanske avisartikler relatert til hans reise i Japan 1927. Samlingen besto av både separate avisutklipp og en innbundet samling av avisartikler fra Hōchi Shinbun. I 2018 hadde jeg en praksisplass på Follo Museum hvor jeg fikk muligheten til å gjennomgå dette materialet. Hvordan jeg jobbet med dette materialet, vil jeg komme tilbake til senere i denne oppgaven.

Gjennom denne oppgaven får jeg kun berørt en liten del av Amundsens Japan-tur. Derfor håper jeg på å kunne plukke opp tråden og fortsette arbeidet ved en senere anledning. I løpet av prosessen med å skaffe oversikt over materialer som finnes om denne turen, har jeg vært i kontakt med arkiver i Japan og Nasjonalbiblioteket, hvor de har bekreftet at det fortsatt er materialer som ikke har blitt digitalisert enda. Covid-19-pandemien har dessverre gjort det vanskelig å besøke arkiver i Japan, men har jeg har hatt mulighet til å benytte meg av kildematerialet på Nasjonalbiblioteket. Der har blant annet kontrakten mellom Amundsen og den japanske avisen Hōchi Shinbun blitt oppbevart.

Kapittel 2: Tidligere forskning og teoretiske begreper

Hensikten med dette kapittelet er todelt. Den første delen av dette kapittelet tar for seg hva som tidligere har blitt skrevet om Amundsens reise i Japan. Dette vil bidra til å skape en oversikt over hvor mye som allerede er tilgjengelig om temaet. Utenom boken til Tor Bomann-Larsen, *Roald Amundsen: en biografi*, fra 2006, er det svært lite som har blitt skrevet om denne reisen. Her vil jeg til slutt poengtere hva denne oppgaven kan bidra med i videre studier av Amundsens reise i Japan.

Den andre delen av dette kapittelet vil ta for seg teoretiske begreper jeg skal benytte meg av videre i denne oppgaven. Ved å benytte ulike begrepsapparater vil jeg kunne se kildematerialet fra nye vinkler og konkretisere hvilke virkemidler som er tilstedeværende i det Hōchi Shinbun promoterer Amundsen. Jeg vil se på to kilder til teori. Den første er Patrick Rael's kapittel *How to Read a Primary Source*, fra boken *Reading, Writing and Researching for History*, fra 2004. Rael tar for seg grunnleggende og universale spørsmål man bør stille under arbeid med primærkilder. Fremgangsmåten han skisserer, med forkortelsen PAPER, bidrar til å stille konstruktive spørsmål til de primærkildene jeg jobber med. PAPER benytter jeg meg i kapittel 3, for å snakke om kildekritikk og mine tanker bak utvalget av avisartikler til denne oppgaven.

Den andre delen av teori jeg skal benytte meg av er i boken *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse* av Tonje R. Hitching mfl. Her vil jeg hovedsakelig fokusere på diskursanalyse og litterære virkemidler som redskap for å forstå de japanske avisartiklene. Diskursanalyse vil jeg først benytte meg mot slutten av oppgaven, i kapittel 5, hvor jeg går grundigere til verks med å se på utvalgte avsnitt og oversettelser fra kapittel 4. Her vil jeg også ta opp noen generelle svakheter med diskursanalyse, men også snakke om hvordan man best mulig kan håndtere disse svakhetene.

Jeg vil også poengtere at jeg vil benytte meg av en abduktiv tilnærming. Med abduktiv tilnærming mener jeg at heller enn å komme med en hypotese, for så å teste denne hypotesen stemmer eller ikke, har mine hovedspørsmål blitt utviklet underveis i prosessen ved hjelp av det kildematerialet jeg har hatt tilgjengelig. Med andre ord er ikke de resultatene jeg kommer med

sikker kunnskap i positivistisk forstand, men heller gode antakelser basert på min innsikt i teamet.¹² Her vil jeg også nevne at jeg ikke nødvendigvis studerer hvem Amundsen var, men heller Amundsen slik han blir presentert og fremstilt i de japanske avisartiklene. Her er det viktig å huske på at Amundsen fremstilles av japanske medier for et japansk publikum. Dette påvirker avisartiklenes innhold og fremstilling av Amundsen i stor grad, og har vært viktig å være bevisst på i arbeidet med dette kildematerialet.

2.1 Hva er skrevet om Amundsen i Japan tidligere?

Nedenfor tar jeg for meg forskere og forfattere som i en eller annen sammenheng tar for seg Amundsens Japan-opphold.

2.1.1 Tor Bomann-Larsen

Et av de få stedene Amundsens reise til Japan blir omtalt er i Tor Bomann-Larsens *Roald Amundsen: En Biograf* (2006). Ettersom Bomann-Larsen går kronologisk gjennom livet til Amundsen, fra han var født til litt etter hans forsvinning i 1928, finner vi avsnittet om Japan-turen mot slutten av boken. I kapittel 44, «Et Litterært Selvmord» nevnes det at Amundsen reiser fra Vancouver den 9. juni 1927, med båten *The Empress of Asia* for et opphold på tre uker i Japan.¹³ Bomann-Larsen skriver at Amundsen blir tatt imot som et statsoverhode av et raskt ekspanderende folk, samt av keiserfamilien. Mens Amundsen er i Japan, holder han ti foredrag, både for keiserfamilien og allmenheten. I dette korte sammendraget av Amundsens foredragsturné, gir Bomann-Larsen oss en historisk kontekst til Japan. Dette gjør han ved å inkludere at han møter den nyinnsatte keiser Hirohito, som også senere vil alliere seg med Mussolini, og ved å nevne det sosiopolitiske landskapet i at Japan er et raskt ekspanderende folk.¹⁴

Hvordan Amundsen fremstilles under besøket i Japan er også noe Bomann-Larsen får med seg i biografien, til tross for at han ikke påpeker dette eksplisitt. Et eksempel på dette er «Kjempen fra

¹² Hitching mfl., *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2011), 18.

¹³ Bomann-Larsen, *Roald Amundsen: En biografi* (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 481.

¹⁴ Ibid, 481-482.

det høye nord lar seg imidlertid ikke blende av keiserguden og palassets øvrige innvånere». ¹⁵ Ordet «kjempe» (*kyojin*), som vi skal se, blir ofte brukt av japanske journalister i deres beskrivelse av Amundsen. Dette gjelder også beskrivelsen «høye nord».

Hvordan Amundsen selv oppfattet foredragsturnéen i Japan har heller ikke blitt utelatt i Bomann-Larsens biografi. I et brev til sin venn Herman Gade skriver Amundsen «Di ær noen hyglie jevne mennesker å de hele forløp bra». ¹⁶ Inntrykket av at Amundsen trives i Japan og blir godt ivaretatt blir også forsterket med et bilde av «kjempen» sittende i kabriolet, omringet av en stor folkemengde bærende på Hōchi Shinbuns flagg, samt det norske flagget. Det eneste Amundsen fant problematisk var at «Di små japanerinner er ikke va jei trodde – plumpe å lite inbydende!». ¹⁷

Men Amundsens besøk i Japan har ikke bare vært en vellykket foredragsturné. En japansk kommentator nevnte at Amundsens bragder ikke ble utført med et motiv om egenvinning, men en uegennyttig god gjerning gjort for Norge. Dette siteres i biografien slik: «Han hevdet at patriotisme ville hindre menn fra å gjøre gale ting og understreket verdien av en nasjonal ånd i høyere ordelag». ¹⁸ Dette bygger Bomann-Larsen videre på ved å selv kommentere at «Roald Amundsen var blitt en reisende i nasjonale følelser. Hvilket sprengstoff han hadde i sin bagasje, var han formodentlig ikke klar over. Etter hvert skulle det bli klart for de fleste at den nasjonale ånd ikke alltid hindret menn i å gjøre gale ting». ¹⁹ Videre, påpeker Bomann-Larsen at Amundsen hadde imperialistiske hensikter, men at disse motivene ble dekket til bak et slør av nasjonalisme. Eksempler Bomann-Larsen kommer med er navngivningen av luftskipet Amundsen og den italienske polfareren Nobile brukte til å krysse Nordpolen med, døpt *Norge*, og at hans siste ekspedisjonsbok ble hetende «Det norske flagg». ²⁰ Mot slutten av kapittelet er det et bilde av en betenkt Amundsen sittende i en rickshaw (en liten personvogn trukket med menneskekraft). ²¹

¹⁵ Ibid, 482.

¹⁶ Ibid, 482.

¹⁷ Bomann-Larsen, Roald Amundsen: En biografi (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 482.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid, 497.

Dette bildet er det siste Bomann-Larsen nevner om Amundsen i sammenheng med Japan. Bildet blir ikke beskrevet med annet enn «Bildet er fra «statsbesøket» i Japan».²²

2.1.2 Odd Arenes

I 1946 skrev Odd Arenes boken *Amundsen som han var*, og her har han kortfattig nevnt Amundsens reise i Tokyo gjennom to bilder. På det ene bildet ser man at unge speidere holder opp norske flagg som tunnel, med Amundsen gående krokboyd i midten. Under bildet står det: «Under sitt opphold i Japan i 1927 blev Amundsen feiret hvor han kom. De japanske speidere holdt en oppvisning til hans ære. Som man ser har de unge japanere for anledningen utstyrt seg med norske flagg».²³ På det andre bildet holder Amundsen en pekestokk mens han holder foredrag i Japan. Under dette bildet står det: «Roald Amundsen var en ypperlig foredragsholder. Han hadde et fortrinlig organ og hans form var klar og knapp. Det lyktes ham alltid å rive sine tilhørere med, og selv om han på sine turneer holdt et foredrag opp mot hundre ganger, lød det alltid like nytt og friskt i hans munn. Her holder han foredrag i Tokio».²⁴ Utover at de bildene Arenes har benyttet seg av også å finne i Hōchi Shinbun-samlingen, er det lite annet å nevne her.

2.1.3 Susan Barr

I anledning 100-års jubileene av at Roald Amundsen og Robert F. Scott ankom Sydpolen (1911 og 1912), har Susan Barr publisert en kort artikkel i Polarhåndboken i 2011-2012 om den mindre kjente japanske polfareren Nobu Shirase. I tillegg til å beskrive Shirase og den japanske ekspedisjonen på Sydpolen, gjør hun en sammenligning av Amundsen og Shirase. Hun nevner at både Shirase og Amundsen ble inspirert av den britiske polfareren Sir John Franklin til å selv bli polfarere i ung alder, stikk i strid med deres familiers forventninger.²⁵ Deretter fortsetter hun å forklare at Shirase og hans mannskap hadde en sen start mot Sydpolen, da de ble forsinket grunnet økonomiske hindringer. Shirases Sydpolekspedisjon, også kalt Kainan Maru, startet sin reise mot Sydpolen den 29. november 1910, med en enorm folkemengde på 50.000 japanere ropende *banzai* etter dem.²⁶ I likhet med andre polekspedisjoner på den tiden, etterlot de seg en

²² Ibid, 497.

²³ Arenes, *Amundsen som han var* (Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1946), 181.

²⁴ Ibid, 182.

²⁵ Barr, «Den japanske antarktisekspedisjonen i 1912», 59.

²⁶ Ibid, 61.

stor gjeld på 10 000 yen, i tillegg til en ekspedisjonskostnad anslått til å være et sted mellom 20-40 000 yen.²⁷ Ettersom Kainan Maru-ekspedisjonen kom sent av gårde, ble det besluttet at de skulle gi opp Sydpolen, og heller fokusere på forskning på vestsiden av Rossbarrieren og den andre King Edward VII Land.²⁸ Mens et forskningsteam seilte mot det andre King Edward VII Land, så de en båt 40 km foran seg. Barr fortsetter «Full panikk brøt ut da det først ble meldt at dette var pirater, men etter som de kom nærmere så de at der var Fram».²⁹ *Fram* var båten Amundsen lånte av Fridtjof Nansen for å nå Sydpolen i 1911, som de japanske ekspedisjonsmedlemmene fikk øye på.

Til tross for at Susan Barrs artikkel ikke har en direkte kobling til Amundsens besøk i Japan, er det koblingen mellom Shirase og Amundsen som har gjort at jeg har valgt å ta den med. Amundsen og Shirase skulle møtes totalt to ganger, første gang i Antarktis i 1912, og deretter 15 år senere da Amundsen besøkte Japan etter å ha blitt invitert av det japanske avisselskapet Hōchi Shinbun.

2.1.4 Brendan MacInnes

Brendan MacInnes' doktoravhandling *The Forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Nobu Shirase* (2010) tar kort for seg møtet mellom Amundsen og Shirase, sommeren 1927. Han baserer dette hovedsakelig på en artikkel som også er å finne i Hōchi Shinbun-samlingen. I avhandlingen nevnes det at Shirase overraskende nok dukker opp på Hōchi Shinbun sine kontorer i håp om å treffe Amundsen da han hørte at han var i Japan.³⁰ Shirase og Amundsens møte på kontoret til Hōchi Shinbun blir en nyhetssak den påfølgende dagen. Shirase skal angivelig ha sagt til Amundsen at: «*If I have been forgotten by the public, that can't be helped. That thanks to the Kainan Maru expedition I have remained in your memory will be my only consolation*».³¹ Videre nevner MacInnes at deres møte ble tårevått da Amundsen spør Shirase om hvor han bor. Den store forskjellen i hvordan heltene da levde, blir også tatt opp. Amundsen hadde nådd nye høyder av berømmelse da han året i forveien hadde krysset Nordpolen i

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Barr, Den japanske antarktisekspedisjonen i 1912», 63.

³⁰ MacInnes, *The Forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Shirase Nobu*, 42.

³¹ Ibid, 43.

luftskipet *Norge* og bekreftet at Arktis ikke var et kontinent. I mellomtiden hadde Shirase i årene etter Kainan Maru-ekspedisjonen, levd i fattigdom.³² Deres møte vil jeg se nærmere på i Kapittel 4.

2.2 Hva kan denne oppgaven bidra med i videre studier?

Som vi har sett, har det vært lite studier om Roald Amundsens reise til Japan. Foruten Bomann-Larsen, Odd Arenes og MacIlInnes ser det ikke ut til at dette temaet har blitt nevnt ved tidligere anledninger. Til tross for at *Uranienborg* har vært et museum siden 1935, har Japan-turen sannsynligvis ikke blitt sett på som verdifull nok til å kaste lys over hvem Amundsen var. At kildematerialet om denne turen er på japansk, kan være en annen grunn til at dette temaet har blitt skrevet lite om, da språklige barrierer kan være et hinder. Dette materialet har heller ikke blitt digitalisert, noe som gjør at tilgangen på dette materialet kan være noe begrenset.

Med kompetanse i japansk språk og en interesse innenfor historie, har jeg sett på de japanske avisartiklene med en kulturell og språklig forståelse. Min vinkling av Amundsens Japan-tur retter seg mot en forståelse av hvordan Amundsen blir oppfattet og fremstilt i japanske medier. Denne vinklingen er, etter min beste viten, ikke å finne i andre litterære verk som omhandler Amundsen. Jeg finner denne historien viktig å utdype, da Bomann-Larsens fremstilling av Amundsen i Japan, fremstår som feilaktig. I sterke ordvalg anklager Bomann-Larsen Amundsen for å ha plantet nasjonalisme i Japan, og at denne påvirkningen på det japanske publikumet førte til gale handlinger i de kommende årene. Ved å gå enda dypere i hvordan Amundsen fremstilles i japanske medier og ved å se på en større andel av kildematerialer enn det Bomann-Larsen har benyttet seg av, vil jeg gi et mer nyansert bilde av Amundsen i Japan. Mer om dette vil jeg komme tilbake til mot slutten av oppgaven.

Til slutt har jeg kartlagt en ellers lite kjent historie om tre uker av Amundsens siste leveår. Ved hjelp av denne oppgaven, håper jeg på å bidra til å bane vei for videre studier, både om Amundsens reise i Japan, men også om Amundsens siste leveår. Med denne oppgaven håper jeg

³² Ibid, 45.

på å bidra med en ny stemme i debatten om Amundsens kontrovers, både nasjonalt og internasjonalt.

2.3 Teoretiske begreper

Denne delen av oppgaven tar for seg to de teoretiske begrepene jeg senere skal benytte meg av i kapittel 3 og i kapittel 5.

2.3.1 PAPER

I Patrick Rael's bok fra 2004, *Reading, Writing, and Researching for History*, er det et kort kapittel om *How to Read a Primary Source*. Til tross for at boken er sammenfattet og nesten to tiår gammel, tar kapittelet for seg konsepter som kan bidra til en grundigere forståelse av de japanske avisartiklene som omhandler Amundsens reise i Japan. Rael bruker en rekke begreper som han forkorter til PAPER, som står for *Purpose, Argument, Presuppositions, Epistemology* og til slutt *Relate*. Disse fem begrepene skal jeg ta for meg i nevnte rekkefølge.

Det første begrepet, hensikt (*Purpose*), spør hvilken hensikt forfatteren har hatt med å skrive den teksten man skal undersøke.³³ Under *Purpose* spør også Rael om hvilken anledning denne teksten blir skrevet for, og hvilke motiver forfatteren hadde for å skrive en slik tekst. Det andre begrepet tar for seg argumentasjon (*Argument*). Her påpeker Rael at man skal stille seg spørsmålene «hva prøver teksten å gjøre?» og «hvordan bygges tekstens hensikt seg opp?». Deretter spør Rael «hvilket publikum er det forfatteren retter seg mot?», og «hvilke retoriske teknikker er brukt for å imøtekomme det ønskede publikumet?».³⁴ Det neste skrittet i å analysere primærkilder ifølge Rael, er å se på forutsetninger (*Presuppositions*). Her vil det være viktig å ha en god forkunnskap i den tiden man undersøker. Det første spørsmålet Rael ber oss om å stille er: «hvilke idealer eller verdier i kildene er forskjellige fra idealer og verdier i dag?». Å stille det motsatte spørsmålet, «hvilke idealer og verdier er like de vi har i dag?», vil være minst like relevant.³⁵ Deretter kommer epistemologi (*Epistemology*). Fokuset burde da, ifølge Rael, være å se på sekundærlitteratur for å se om primærkildene man jobber med, stemmer overens med nyere

³³ Rael, *Reading, Writing and Researching for History: A Guide for College Students* (Brunswick: Bowdoin College, 2004).

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

kilder. Her vil det være relevant å se på hva som ikke blir nevnt eksplisitt, men som kommer frem likevel.³⁶ Den siste kategorien er relatere (*Relate*). Her skal man ifølge Rael gjøre en komparativ analyse av materialet man har tilgjengelig, for å se etter gjentakelser og forskjeller. Etter å ha sett på to eller flere tekster, påpeker Rael at man til slutt må spørre seg selv om hvilken tekst som virker mer troverdig, og hvorfor.³⁷ Ettersom det meste av kildematerialet stammer fra samme tidsepoke (1927), vil nødvendigvis ikke en sammenligning av to eller flere japanske avisartikler for å se på troverdighet være like relevant. Derfor ser jeg på kildekritikk av utvalgte japanske avisartikler, som også kan sies å gjelde de andre avisartiklene brukt i denne oppgaven.

Med disse begrepene kort forklart, skal jeg ta for meg det andre teoretiske verktøyet, nemlig Hitching mfls., bok *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse*.

2.3.2 Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse

Den andre teoretiske metoden jeg ønsker å benytte meg av i denne oppgaven er begreper fra Hitching mfl., sin bok *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse* fra 2011. Hitching mfl., deler diskursanalyse inn i fem forskjellige kategorier. Her har jeg valgt å se på forskjellige begreper som kan benyttes innenfor forskjellige diskursanalyser, heller enn å begrense meg til en kategori. Likevel, vil hovedfokuset ligge i å se på litterære virkemidler og retorikk. Aller først skal jeg presentere hvilken definisjon av diskursanalyse jeg kommer til å benytte meg av i denne oppgaven.

I følge Hitching mfl., er diskursanalyse «... å studere sosialt konstruerte fenomener, vaner og konvensjoner som er så naturaliserte at de oppfattes som «naturlige». Forskerne representerer ikke noe som er gitt fra et eksternt ståsted, men studerer det sosiale, som forskeren også selv, i varierende grad, er en del av».³⁸ Her er poenget å sette søkelyset ved det som er tatt for gitt, og se på hvilken effekt dette har på budskapet. Dette gjøres samtidig som man er bevist på at en selv er en del av studien man jobber med. Videre fortsetter Hitching mfl., slik: «Målet med forskningen er å forstå enkelttilfeller, og eventuelt generalisere ut fra disse». Det er med denne definisjonen

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid, 14.

av diskursanalyse, jeg skal se på det japanske kildematerialet. Det japanske kildematerialet er teksten jeg skal analysere, og konteksten er det japanske samfunnet på slutten av 1920-tallet. Hitching mfl., påpeker at tekst og samfunn gjensidig blir påvirket av hverandre.³⁹ Tekster påvirker samfunnet ved å skape viten, kunnskap og ulike former for relasjoner om verden, mens teksten blir påvirket av den språklige og sosiale sammenhengen den ble skrevet i.⁴⁰ Dermed vil en forståelse av både teksten og konteksten gagne denne oppgaven.

Nå som jeg i korte trekk har snakket om hvordan jeg vil benytte meg av diskursanalyse, er det også på sin plass å nevne noen svakheter med denne fremgangsmåten. Som jeg nevnte i foregående avsnitt er forskerne en del av verden man studerer, det sosiale. Dette kan medbringe noen svakheter. Hitching mfl., påpeker at nettopp «... fordi forskerne selv er en del av den sosiale verdenen, er det ikke mulig for diskursanalytikere å gjøre objektive beskrivelser av data».⁴¹ Dermed er analyseresultatene heller basert på «... forskerens forståelse av mening i menneskeskapte prosesser, som er sentrale».⁴² Hvorvidt analyseresultatene er gyldige og etterprøvbare, kan derfor være en svakhet. Det er derfor viktig å ha en transparent analyse, hvor man forklarer hvordan man har kommet frem til analyseresultatet, og rekonstruerer denne prosessen. En annen svakhet i diskursanalyse er, ifølge Hitching mfl., er at det er vanskelig å «... gjennomføre en beskrivende (deskriptiv) diskursanalyse, i betydningen nøytrale analyser».⁴³ Poenget her er at hele analysen alltid tar utgangspunkt i forskningsspørsmålet, som er basert på forskerens interesser og verdier. Ettersom forskningsspørsmålet er bygget på sosialt konstruerte fenomener, innebærer det at kildematerialet må fortolkes, forklares og forstås. Dette kan være problematisk av to grunner. For det første er det vanskelig å oppnå valide analyser. Men som nevnt over, kan validiteten i analyse sikres gjennom grundig forklaring av fremgangsmetode i arbeidet med kildene man jobber med. For det andre er analysen basert på forskerens innsikt og kunnskap om kontekst til teksten. Manglende innsikt i kontekst når man analyserer tekst, kan gjøre at man uintendert unnlater informasjon eller analyse, fordi man ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om konteksten. Heldigvis er diskursanalyse åpen for å endre forskningsspørsmålet man

³⁹ Hitching mfl., *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2011), 11.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid, 19.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid, 20.

jobber med, og vil derfor være fleksibel ettersom man opparbeider seg kunnskap om kontekst, og mens man arbeider med utvalgte tekster. Med diskursanalyse som teoretisk rammeverk for analyse, skal jeg nå se på litterære og retoriske begreper som blir benyttet mot slutten av oppgaven.

«Du-journalistikk» er en metode som ofte blir brukt innenfor analyse av aviser, eksempelvis ved at journalister henvender seg direkte til leserne, for å skape nærhet.⁴⁴ Denne form for intimisering av språket hvor karakteristikken ofte er muntlig og uformell, får det til å virke som alle innenfor en viss gruppe har en nær forbindelse til hverandre.⁴⁵ Hitching mfl., påpeker her at «... grenser mellom hva som er offentlig og hva som er privat, hva som er informasjon og hva som er underholdning, blir uklare og til dels utvisket».⁴⁶ Som vi skal se, er dette et gjentakende trekk for de japanske avisene i det de oppfordrer sine lesere til å delta på Amundsens foredrag.

Inne på samme retning, er «vi-dem perspektivet». Vi-dem perspektivet baserer seg på å skape et felleskap innen en gruppe, men da samtidig gjøre et distinkt skille til «de andre». Hensikten med denne strategien, er å skape nærhet for de som er innenfor samme gruppe.⁴⁷ Et eksempel på dette er når Amundsen blir fremstilt som en mann fra utlandet, i motsetning til det japanske folket, som har en felles tilhørighet gjennom sitt statsborgerskap.

Til slutt vil jeg se på de tre taleformene innenfor retorikken. Til tross for at mitt kildemateriale hovedsakelig er avisartikler, vil disse begrepene være overførbare til andre kilder. I følge Hitching mfl., er de tre taleformene den politiske (den deliberative), den juridiske (den forensiske) og den demonstrerende (den fremvisende) talen.⁴⁸ Forskjellen blant disse talene er at de har ulike hensikter, tilregnet ulike tider. Den politiske talen retter seg mot fremtiden. Hensikten er å gi råd eller fraråde, for at tilhøreren skal gjøre seg opp egne meninger om en sak i fremtiden.⁴⁹ Den juridiske talen er rettet mot fortiden, og anklager eller forsvarer noe som

⁴⁴ Hitching mfl., *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2011), 83.

⁴⁵ Ibid, 85.

⁴⁶ Ibid, 85-86.

⁴⁷ Ibid, 156.

⁴⁸ Ibid, 142.

⁴⁹ Ibid.

allerede har skjedd.⁵⁰ Den tredje talen, den demonstrerende talen berømmer eller kritiserer saker som allerede har skjedd.⁵¹

Hvordan disse tre talerformene, samt de andre teoretiske begrepene presentert i dette kapittelet kommer til syne i de japanske avisartiklene, kommer jeg tilbake til i kapittel 5. Nå skal jeg bevege meg over på metodedelen av denne oppgaven.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

Kapittel 3. Metode

I 2014 fant Follo Museum to esker fylt med japanske avisartikler fra 1927 som handlet om Amundsens reise i Japan. Den ene esken inneholdt et bind satt opp i kronologisk rekkefølge av avisartikler fra Hōchi Shinbun. Mange av avisartiklene i dette bindet var av ukjente årsaker ikke relatert til Amundsen. Derfor ble artiklene som omhandlet Amundsen markert med et stempel av en pekende rød hånd. Den andre esken inneholdt avrevne avisartikler fra lokale aviser fra hele Japan. Noen år senere, i 2018, hadde jeg en praksisplass på Follo Museum med to arbeidsoppgaver: å lage en oversikt over innholdet i de japanske avisartiklene og å lage en tidslinje over de mest betydningsfulle hendelsene mens Amundsen var i Japan. Etter et halvt år med praksisplass, var det fortsatt mye utestående arbeid og spørsmål som ikke var besvart. Derfor startet jeg på master ved Universitet i Oslo, og fortsatte arbeidet med disse kildene.

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for hvordan jeg har arbeidet med samlingen av disse avisartiklene. Ettersom det i Hōchi Shinbun-samlingen alene var mer enn 140 avisartikler, har jeg måttet være selektiv i hvilke avisartikler som skulle få plass i denne oppgaven. Nedenfor begrunner jeg hvordan jeg systematisk har gått igjennom avisartiklene. I tillegg benytter jeg meg av begrepet PAPER, introdusert i foregående kapittel, for å snakke om troverdigheten til de japanske avisartiklene.

3.1 Organisering av avisartiklene

Organiseringen av avisartiklene har vært en lærerik prosess med flere uforutsette utfordringer. Til å begynne med tok jeg for meg de avrevne, lokale avisartiklene. De var brettet sammen i fire og lagt i en pappeske da de ble funnet i et skap på *Uranienborg*. Jeg tok avisartiklene ut av esken, brettet dem ut og la dem i bunker basert på hvilket avisselskap som hadde skrevet artikkelen. Deretter gikk jeg systematisk igjennom hvert avisselskap, hvor jeg la en glassplate over hver artikkel, tok et bilde av hele siden, for så å ta bilde av avsnittet som omhandlet Amundsen. En utfordring her var at glassplaten reflekterte lyset, som gjorde at det ble gjenskinns i noen av bildene. Dette ble løst ved å senke lysstyrken i rommet hvor bildene ble tatt. Etter at jeg hadde tatt bilder av alle de avrevne avisartiklene, begynte jeg å organisere dem digitalt i mapper. De ble først delt inn etter hvilket avisselskap som hadde skrevet avisartikkelen

(eksempelvis Asahi Shinbun, Osaka Mainichi Shinbun osv.), for så dele inn artiklene i hver sin mappe med navn på. Navnet startet med datoen artikkelen ble skrevet og deretter den japanske overskriften til artikkelen, eksempelvis slik: Nagoya Shinbun, 1927.06.22 征服王ア氏 (Shinbun betyr avis på japansk). Totalt ble disse avisartiklene delt inn i 29 forskjellige mapper, basert på hvilket avisselskap de ble skrevet av. Etter å ha fullført den første esken, gikk jeg over på samlingen av avisartikler fra Hōchi Shinbun. Her repeterte jeg prosessen slik jeg gjorde det med de lokale avisartiklene. Den eneste forskjellen her var at alle avisartiklene i den innbundne samlingen ble liggende i en mappe, kalt Hōchi Shinbun.

En utfordring jeg møtte på med Hōchi Shinbun-samlingen, var at de var bundet sammen i siden. Dette gjorde at deler av noen avisartikler ble uleselige. Men den samme ulempen ble også en fordel, da alle avisartiklene var organisert etter dato og skrevet av samme selskap. Det eneste som var merkelig her var at Hōchi Shinbun har tatt seg tid til å samle sammen avisartikler som omhandler Amundsen, gjøre dem om til et bind om Amundsens reise i Japan, men for så å ta med artikler som formodentlig ikke hadde noe med Amundsen å gjøre. Dette gjorde det som sagt nødvendig å markere hvilke avisartikler som omhandlet Amundsen. Hva som er årsaken til at de er med er usikkert, men det kan tenkes at de som lagde denne samlingen av avisartiklene ikke ville rive i avisene, som dermed gjorde at alle sidene ble tatt med.

Etter å ha gått igjennom alle avisartiklene, innså jeg at det hadde vært nyttig å ha et register over alle avisartiklene, både de fra Hōchi Shinbun, men også de fra de lokale avisene. Derfor lagde jeg et Excel-dokument med oversikt over alle avisartiklene, delt i to dokumenter. For Hōchi Shinbun-samlingen startet jeg kronologisk med den første avisartikkelen, og jobbet meg nedover. For de lokale avisartiklene startet jeg med en tilfeldig avis, gjorde meg ferdig med alle dens avisartikler, før jeg fortsatte til neste avis. Deretter begynte jeg å skrive ned kommentarer til hver eneste avisartikkel. Til tross for at dette var tidskrevende arbeid, gav det mye avkastning da jeg på et senere tidspunkt trengte å lete etter spesifikke artikler. Under arbeidet med avisartiklene brukte jeg til enhver tid hansker for å ikke lage fettflekker noe sted. Etter å ha sikret kopier av samlingen digitalt, begynte jeg å se nærmere på innholdet i avisartiklene.

3.2 Valg av kildematerialer til oppgaven

Ettersom mengden av avisartikler til tider kunne være overveldende, var det nødvendig å begrense materialet som ble brukt i denne oppgaven. På Follo Museum var det flere titalls avisselskaper som hadde skrevet om Amundsen, men ettersom Hōchi Shinbun inviterte Amundsen til Japan, og også lagde en egen samling av deres avisartikler om Amundsen, har denne oppgaven hovedsakelig fokusert på deres avisartikler. Deretter har jeg benyttet meg av tre metoder for å begrense materialet. Den første metoden er elimineringsmetoden. Her har jeg valgt ut avisartikler jeg ikke ønsker å benytte meg av i denne oppgaven grunnet avisartiklenes overlapp med andre tilsvarende avisartikler som hadde samme informasjon. Flere artikler hadde ofte det samme budskapet, kun formulert på forskjellige måter. Den andre metoden var å lete etter spesifikke steder, personer eller hendelser ved å skumlese gjennom alle avisartiklene. Ettersom dette krever en del forkunnskap i form av navn på personer eller steder, var dette en metode jeg måtte benytte meg av gjentatte ganger. Den tredje metoden var å finne avisartikler som hadde sitater fra enten Amundsen eller noen av personene han møtte under oppholdet i Japan. Dette gir oss innblikk i mer enn bare hva som skjedde i Japan, eksempelvis hvordan folk oppfattet Amundsen, hva de hadde på hjertet når de møtte ham og, ikke minst, hva Hōchi Shinbun fant viktig å trekke frem av intervjuer gjort med Amundsen eller andre i hans omgangskrets.

Nå som vi har sett på noen aspekter ved hvorfor jeg valgte enkelte avisartikler, vil jeg se litt nærmere på noen av avisartiklene jeg har valgt å ta med i hoveddelen av denne oppgaven, og gi en forklaring på hvorfor disse avisartiklene ble valgt. Her vil jeg benytte meg av begrepet PAPER, til å snakke om kildematerialets troverdighet og dermed også kildekritikk.

«Amundsen-mønstrene som overrasket sommerens moteverden», er en av artiklene jeg har valgt å ta med i denne oppgaven. Artikkelen er et godt eksempel på Hōchi Shinbun sin ivrige promotering og kommersialisering av Amundsen. Denne promoteringen og kommersialiseringen kan dermed sies å være hensikten for at artikkelen ble skrevet. Kommersialiseringen skjer gjennom promotering av *yukata* med motiver inspirert av Amundsen, og blir i følge Hōchi Shinbun svært populære blant japanere. Grunnen til at jeg har valgt å trekke frem denne artikkelen er fordi det er en av få artikler som så tydelig fremstiller Amundsen som et

kommersielt redskap. Dette gjøres ved å kombinere et tradisjonelt japansk plagg med motiver som kjennetegner Amundsen, blant annet det norske flagget, is og snø. Artikkelen er skrevet for et japansk publikum, og dette kan dermed ha påvirket journalistens retoriske teknikker. Heller enn å bruke mer hverdagslige ord for utland(et) (*nihonjin*), brukes *to tsu kuni*, et eldre ord som er i ferd med å bli byttet ut med nettopp *nihonjin*. Hvordan slike ordvalg påvirker oss og ikke minst de intenderte leserne av denne artikkelen, kommer jeg tilbake til i kapittel 5. Poenget her er at i motsetning til mange av de andre japanske avisartiklene, kan det virke som om denne artikkelen bærer sterkere preg av nasjonalisme for å vekke visse følelser i leserne. Ettersom kildematerialet for denne oppgaven er basert på Hōchi Shinbuns avisartikler, vil det være fellesnevner for både styrker og svakheter med dette materialet. Svakheten, ligger som vi har sett, i Hōchi Shinbuns egne agendaer om å gjøre profitt ut av Amundsens forventede ankomst til Japan. Til tross for at Hōchi Shinbun nevner at disse plaggene solgte godt, må man være skeptisk til denne informasjonen. Det kan ha vært en måte å promotere både Amundsen og plagget på. Det eneste jeg har fått bekreftet er at forskjellige *yukataer* har blitt produsert, og at noen av disse plaggene nå er å finne i Norge. Videre, er de fleste avisartiklene skrevet i en sjanger som virker mer muntlig og uformell, som også gjør at avisartiklene mister troverdighet. Dette kommer frem da Hōchi Shinbun skrev at de nye mønstrene representerer «... heltomot og ambisjoner som er passende hans karakter».⁵² Her kan man også sette et spørsmålstegn ved Hōchi Shinbuns belegg for å påstå at disse yukatanene er passende Amundsens karakter, når han på dette tidspunktet enda ikke har vært i Japan.

«Amundsens foredrag - et betatt publikum» er et avsnitt i hoveddelen av oppgaven. Jeg har valgt å oversette store deler av artikkelen, for å gi et inntrykk av hvordan Amundsen blir fremstilt i japanske medier, for et japansk publikum. Her vil vi finne mange av de samme styrkene og svakhetene som i det foregående avsnittet. Artikkelen omhandler Amundsens tredje foredrag i Tokyo, hvor hensikten ser ut å være å vekke interesse i Amundsens foredrag. Argumentasjonen Hōchi Shinbun benytter seg av er å poengtere at flere prominente personer var til stede og at Amundsens taleevner fører tilhørernes hjerter mot Nordpolen.⁵³ Et retorisk virkemiddel som blir hyppig brukt, er metaforer. Utsagn som «... det er som om publikums hjerter er på Spitsbergen»

⁵² Ibid.

⁵³ Hōchi Shinbun, «Yūben ni hikikomarete chōshū no kokoro mo hokkyoku ni», 24.06.1927.

og «Den stormende applausen veller opp igjen og igjen»⁵⁴, er eksempler på dette. Fremstillingen av Amundsens foredrag svekker troverdigheten til Hōchi Shinbun som kilde, da artikkelen er uformell og muntlig skrevet. Til tross for at man må se artikkelen i et kildekritisk lys, forteller artikkelen oss noe annet, men som ikke nødvendigvis blir nevnt eksplisitt. Den forteller oss hva Hōchi Shinbun ser på som interessant å formidle til sine lesere i håp om å vekke interesse for Amundsen. Igjen ser motivasjonen ut til å være økonomisk profitt. Dette støttes opp av kontrakten mellom Amundsen og Hōchi Shinbun, som garanterer Amundsen lønn på 5000 yen i tillegg til utgifter med kost og losji. Kontrakten nevner at Hōchi Shinbun ønsker å inntjene disse utgiftene med Amundsens foredrag.⁵⁵

I avsnittet «En singel polfarer med kikkerten mot hjemlandet» intervjues Amundsen på båten *The Empress of Asia*, på vei til Japan. Amundsen var kjent for å være en svært privat person, spesielt da i sitt kjærlighetsliv.⁵⁶ I motsetning til andre avisartiklene hvor salg av foredrag eller *yukata* har vært i hovedfokus, fokuserer denne artikkelen på Amundsens private liv. Det gjør at denne artikkelen da skiller seg ut i at den spiller på nysgjerrigheten til leserne ved å rette fokuset mot en ny side av Amundsen. Setningen de gjør dette i, lyder slik: «Du som allerede har erobret Nordpolen, men også Sydpolen - det er vel ikke noe på denne jord som kan tilfredsstille din eventyrlyst nå?». ⁵⁷ Om Amundsen da svarte slik det står i artikkelen eller ikke, er vanskelig å si. Amundsen skal angivelig ha svart: «Mitt eventyr begynner nå. Det er ekteskapsspørsmålet - det store eventyret å finne en brud». ⁵⁸ Her er det viktig å være kildekritisk, og tenke over hvilken agenda Hōchi Shinbun har hatt i det de skrev denne artikkelen. Dette kan ha vært retoriske virkemidler hvor Hōchi Shinbun har spilt på ord som ofte er forbundet med Amundsen, for å skape en familiaritet for leserne som for det meste kjenner Amundsen som en polfarer. Det man kan trekke ut av informasjon fra slike avisartikler, er hva Hōchi Shinbun finner viktig å presentere sine japanske lesere. Til slutt vil jeg poengtere at det er en underholdende tekst, som skiller seg ut fra de andre mangfoldige avisartiklene.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Nasjonalbiblioteket, «Agreement between Captain Roald Amundsen and Hōchi Shinbun», 19.01.1927.

⁵⁶ Bomann-Larsen, *Roald Amundsen: En biografi* (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 501-502.

⁵⁷ Hōchi Shinbun, «Gojūgo no kyo made de dokushin», 14.06.1927.

⁵⁸ Ibid.

3.3 Oversettelser

Ettersom store deler av denne oppgaven baserer seg på oversettelser av de japanske avisartiklene, vil jeg her nevne noen utfordringer og tanker jeg har gjort meg rundt denne prosessen.

Den første utfordringen jeg møtte på i arbeidet med oversettelsene var språket. De japanske journalistene har vært kreative i det de beskriver Amundsen, og det har dermed vært vanskelig å finne tilsvarende ord på norsk. Derfor har jeg prøvd å være like kreativ, ved å lage egne ord som «polerobrer». I kapittel 5 har jeg forklart «polerobrer» og andre begreper nærmere. En annen utfordring har vært å velge hvilke avisartikler, men også hvilke avsnitt og setninger å oversette. Her har jeg benyttet meg av samme fremgangsmåte som da jeg valgte ut avisartikler, forklart i det foregående avsnittet. Jeg har prøvd å velge sitater fra Amundsen eller de rundt ham, i tillegg til store hendelser som foredragene. Samtidig har jeg forsøkt å gjenfortelle Amundsens reise gjennom Japan, og jeg har derfor prøvd å fordele oversatte avisartikler slik at det blir spredt utover hele turen.

Tanken bak å trekke inn store deler av oversettelser, har vært å prøve å fremstille Amundsen slik han blir presentert i japanske medier, for et norsk publikum. Både i forkant og etterkant av oversettelsene veileder jeg leserne ved å forklare kontekst og kulturelle fenomener jeg antar ikke er kjent for norske lesere. I tillegg har jeg kommet med egne refleksjoner basert på inntrykk jeg har gjort meg i arbeidet med oversettelsene og andre kilder. Til slutt vil jeg poengtere at det er opp til leserne selv å bedømme om de er enige eller uenige i mine refleksjoner rundt oversettelsene, og også diskusjons- og analysedelen i denne oppgaven.

I dette kapittelet har jeg redegjort for hvordan jeg systematisk har sortert og gjennomgått de japanske avisartiklene som ble funnet på *Uranienborg* i 2014. Jeg har gitt eksempler på hvordan jeg har gått fram i valg av avisartikler til denne oppgaven, og gjennom PAPER vært kildekritisk og snakket om noen av svakhetene avisartiklene medbringer. Jeg avsluttet dette kapittelet ved å forklare tanker jeg har gjort meg og fremgangsmetoder brukt i oversettelsesprosessen.

Kapittel 4. Amundsens reise i Japan

Hensikten med dette kapittelet er å redegjøre for Roald Amundsens reise i Japan, sommeren 1927. Til tross for at Amundsen kun tilbrakte tre uker i Japan, hadde fortellingen om han allerede startet et halvt år før hans ankomst. Hōchi Shinbun, avisselskapet som inviterte ham, promoterte den norske polfarerens ankomst med pomp og prakt. Dette ble gjort gjennom salg av *yukata*,⁵⁹ foredrag om Amundsen før hans forventede ankomst og øving av egenkomponert velkomstsang,⁶⁰ så vel som «Ja, vi elsker»⁶¹. Men det var ikke bare Japan som ble møtt med den norske polfareren. I løpet av sin tid i Japan, fikk Amundsen avkreftet sitt inntrykk av at japanere bare spiser ris, men at de er et hardtarbeidende folk, stolte av sitt land og sin kultur. Det er ikke uten innsats at den norske nasjonalsangen blir sunget feilfritt av en øynasjon øst i Asia. Gavene Amundsen mottok under sitt opphold kan også bekrefte dette. Blant gavene var en samurairustning, et sverd, en bok om *onsen* (varme kilder) og et kobberspeil med fjellet Fuji som motiv.⁶² Videre, møter Amundsen et bredt spekter av store skikkelser i Japan på 1920-tallet. Keiser Hirohito, krigshelten Hongo Fusataro⁶³ og grev Gaishi Nagaoka⁶⁴ er eksempler på dette. Amundsen var en stor mann i Japan, og hans popularitet så ikke ut til å falme. Tvert om, får ikke det japanske publikum nok av den ragende nordmannen. Det ender med at Amundsen forlenger sin foredragsturné med en uke, og øker antall foredrag fra åtte til ti, etter sterk oppfordring fra Hōchi Shinbun.⁶⁵ Begrunnelsen for Amundsen var enkel; han ville så sært møte og holde foredrag for japanske barn.⁶⁶ Ettersom jeg i dette kapittelet gjør en omfattende skildring av Amundsens reise i Japan, har jeg under laget en tidslinje for å gjøre hendelsesforløpet mer oversiktlig.

⁵⁹ Hōchi Shinbun, «Natsu no hayarikai o odorokasu Amunzen-moyō», 14.05.1927.

⁶⁰ Hōchi Shinbun, «Amunzen kangei-uta no reshū», 17.06.1927.

⁶¹ Dagbladet, «Amundsen kom idag», 06.08.1927.

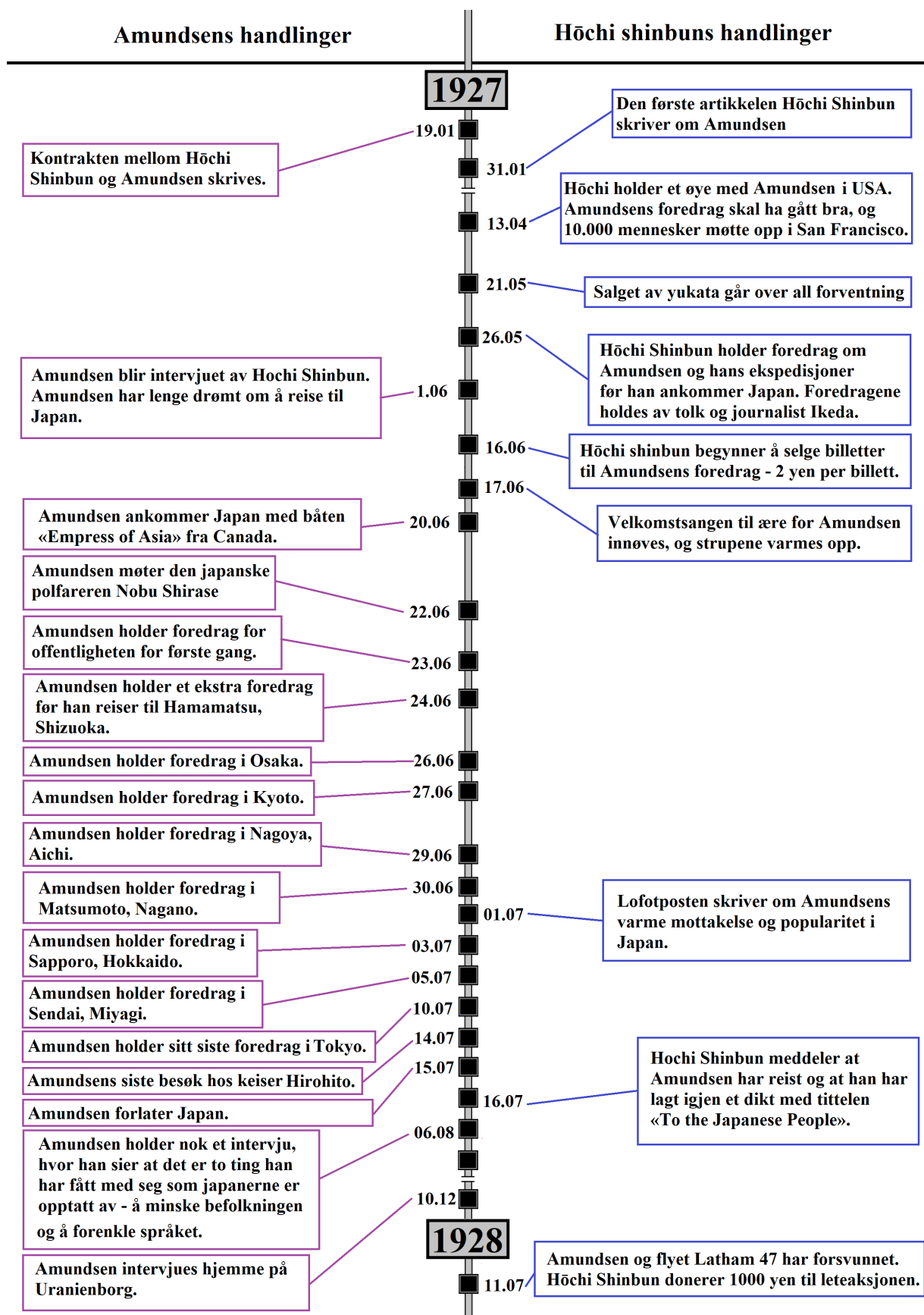
⁶² Nasjonalbiblioteket, «Atanabe Shoten, List», 17.07.1927.

⁶³ Hōchi Shinbun, «Hikōkyōkai sōsai Kuni-no-miya denka», 24.06.1927.

⁶⁴ Hōchi Shinbun, «Machi ni matta Amunzen-shi», 20.06.1927.

⁶⁵ Hōchi Shinbun, «Shimin no nestubō modashigataku», 25.06.1927.

⁶⁶ Nagoya Mainichi Shinbun, «Nagoya koto kiku tabi ni», 27.06.1927.

4.1 Hōchi Shinbun

Allerede samme måned som Amundsen underskriver kontrakt med det japanske avisselskapet, er Hōchi Shinbun flittige til å publisere avisartikler om Amundsen. Opp mot Amundsens forventede ankomst, er de japanske journalistene ivrige etter å få en sak om Amundsen på trykk. Mens noen journalister hadde vært på enkelte av hans foredrag i Amerika og skrev om dette, hadde andre journalister fått intervjuet den norske polfareren.

4.1.2 En signert kontrakt og et nytt eventyr

Kontrakten mellom Roald Amundsen og Hōchi Shinbun ble undertegnet den 19. januar 1927. Kontrakten er på engelsk og understreker at Amundsen ikke må holde mer enn ti foredrag i løpet av fjorten dager. Om det er Amundsen selv som ønsker et begrenset antall foredrag eller om det er Hōchi Shinbun som setter tak på foredragene, er usikkert. Videre, blir det stilt krav til Amundsen om at han skal holde foredrag om kryssingen av Nordpolen i luftskipet *Norge*, fra avreise i Kings Bay, Norge, til Nome i Alaska.⁶⁷ Det stilles ingen krav til at Amundsen skal holde foredrag om hans tidligere forsøk på å nå Nordpolen, ekspedisjonen til Sydpolen eller ferden gjennom Nordvestpassasjen. Videre nevner kontrakten at inntektene skal dekke Amundsens reiseutgifter, foredragshaller, ansatte i forbindelse med foredragsturnéen, kost og til slutt losji, og at alt vil være på førsteklasse. Om det skulle vise seg at det resterende beløpet etter de ti foredragene blir under 5000 yen, vil Hōchi Shinbun påta seg å utbetale det resterende beløpet til Amundsen.

*«In the event that the net profits above-mentioned shall be less than five thousand Yen the party of the second part further covenants with the party of the first part that, in consideration for faithful delivery of the lectures, the party of the second part will pay to the party of the first part out of its own funds whatever sum of money may be required to make up the sum of five thousand Yen».*⁶⁸

Til tross for en kronglete formulering av kontrakten, er budskapet klart – Amundsen er sikret lønn uavhengig av inntekter Hōchi Shinbun får inn, så lenge han holder sin del av avtalen om å

⁶⁷ Nasjonalbiblioteket, «Agreement between Captain Roald Amundsen and Hōchi Shinbun», 19.01.1927.

⁶⁸ Ibid.

holde foredrag. Til slutt nevnes det at Hōchi Shinbun også dekker reisen fra New York til Japan. Kontrakten ble signert i pen løkkeskrift av Roald Amundsen, og av Harry U. Clayton «... *Agent for the party of the Second part*»⁶⁹, Hōchi Shinbun. Originalt skulle Amundsen ankomme Japan rundt den 15. juli, men dette ble strøket over med sort penn i kontrakten. Den nye ankomstdatoen ble satt til 22. juni, men selv etter at datoen ble framskyndt med nesten en måned, ankommer Amundsen to dager før avtalt, nemlig den 20. juni 1927.

4.2 Promoteringen starter

Hōchi Shinbun forbereder seg til Roald Amundsens ankomst og begynner i det beskjedne lag å skrive avisartikler om Amundsen. Ettersom Amundsens ankomst nærmet seg, ser man at antall avisartikler fra Hōchi Shinbun øker.

4.2.1 Med pomp og prakt skal kjempens ønskes velkommen

Promoteringen av Amundsens bragder og forventede ankomst starter allerede i februar 1927. Og det står ikke på kreativiteten når Hōchi Shinbun inviterer til stordans. Amundsen sammenlignes med Vasco da Gama og Columbus av det japanske avisselskapet.⁷⁰ «Suksessen til kaptein Amundsen, som forrige sommer flydde til Alaska fra Spitsbergen i ett strek og erobret Nordpolen, burde heretter bli kalt ett av de tre store oppdagelsene i menneskets historie, sammen med Columbus' oppdagelse av Amerika, og Vasco da Gamas Kapp det gode håp».⁷¹ En passende mottakelse av kaptein Amundsen har Hōchi Shinbun, som vi skal se, sørget for.

4.2.2 Herr Ikeda tar ordet

Før Amundsen ankommer Japan, er Hōchi Shinbun i full gang med å reklamere for Amundsen. De skriver «Herr Amundsen er den aller største personligheten nåtiden har å by på».⁷² Videre ber de det japanske folk om å ha litt forkunnskaper om Nord- og Sydpolen før hans ankomst. «Det er ikke bare for å forstå foredragene hans bedre, men det er også nødvendig for å enda bedre kunne

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Hōchi Shinbun, «Ryōkyoku o seifuku seru sekaiteki kyojin», 15.02.1927.

⁷¹ Ibid.

⁷² Hōchi Shinbun, «Kyojin o mukauru mae ni kono ippon o yoiseyo», 26.05.1927.

ta imot herr [Amundsens] gode innflytelse».⁷³ Tolken gjennom hele Amundsens reise i Japan, Herr Ikeda hadde tatt pennen fatt og skrevet en bok om Amundsen, egnet det japanske folk.

Denne boken [består av] alle verker og materialer som har med Herr Amundsen å gjøre, fra England, USA, Frankrike, Tyskland, og selvsagt Norge, samlet av Hōchi Shinbun, organisert og nøye beskrevet av Ikeda Shigenori. Derfor kan vi kalle dette, uten å holde noe tilbake, for et høyt ansett verk, både som Amundsens livsverk, og som en utforskning av de to polene. Det finnes garantert ikke et tilsvarende velutført, nøye skrevet verk som dette, selv i utlandet.⁷⁴

Det er ikke beskjedenhet som preger denne eller fremtidige artikler av Hōchi Shinbun, og dette er bare starten av promoteringen det japanske avisselskapet tar for seg. Denne boken skulle Amundsen få med seg til Norge som symbolsk gave, og ville være et innblikk i hvordan Amundsen blir presentert for et japansk publikum. Det var bare ett problem, alt var skrevet på japansk.

4.2.3 En smakebit av foredraget

Før den norske polfareren skal holde foredrag i Japan, har noen av journalistene til Hōchi Shinbun tatt seg turen over Stillehavet, og fått med seg et foredrag av Amundsen i Amerika. Den 1. juni 1927 gjengir Hōchi Shinbun innholdet i foredraget:

Klokken 21:30 startet enda en spennende visning av filmen fra polekspedisjonen. Det er totalt tre episoder. Den første episoden starter med å vise Mussolini som tar avskjed med luftskipet *Norge* i Italia etter at alle forberedelsene var på plass. Filmen har tekst, derfor forklarer Amundsen ikke like mye som da han viste lysbildene. Han fortalte hvor slitsom ferden til polen var. Den første prøvelsen var å sette opp hangaren på Spitsbergen med all snømåkingen det innebar.

Den andre filmen viste levemåten til de som bor på Spitsbergen, kulldriften og deres arbeid, en skog med istapper formet som sverd, en snøballkrig, sledeturer med hunder ved Nordpolen, synet av kaptein Byrd som kommer i land, skikkelsen av luftskipet *Norge* som kommer fra Leningrad - som forventet ble dette møtt med en storm av applaus fra publikum.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

Den tredje filmen viser at luftskipet *Norge* går ut av hangaren og sikter seg mot polpunktet. Idet luftskipet tar av fra hangaren, og flyr i en rett linje mot Nordpolen - er en rørende scene. Et endeløst hav av is, en gigantisk sprekk i isen, det er det som er Nordpolen. Luftskipet *Norge* er på det tidspunktet, den tolvte, klokken 01:30 over polpunktet, i en arktisk himmel uten natt. Scenen hvor de sakte snur luftskipet, og elegant kaster ned de tre nasjoners flagg, får oss som er rørt av å se denne filmen til å rette på kragen.⁷⁵

Her ser vi at luftskipet *Norge* blir nevnt utallige ganger, og at det er selve krysningen av Nordpolen som vekker japanernes interesse. Et lignende foredrag ville Amundsen holde ti ganger for det japanske folket under hans treukers opphold i Japan.

4.2.4 En overrasket moteverden – *yukata* i vinden

Yukata (japanske sommerplagg) inspirert av Amundsen og polene ble ifølge Hōchi Shinbun en stor suksess i Japan det året. Mønstre av snø, polene, norske og japanske flagg i kryss og hvaler var blant motivene som preget *yukata*. Men det var ikke *yukata* de solgte, men stoffer for å kunne sy din egen *yukata*. Den 14. mai 1927 skriver Hōchi Shinbun følgende:

Mer enn seksti sorter *yukata*-stoff, og fem typer lommeterklær, er designet for å ønske Amundsen velkommen til landet. Så langt det lot seg gjøre representerer de nye mønstrene heltemot og ambisjoner som er passende til hans karakter, og de har alle nedkjølende motiver - eksempelvis mens han trosser himmel, is og snøstorm.⁷⁶

Her er et godt eksempel på at Amundsens tur til Japan blir kommersielt utnyttet, og at det har stor suksess. Dette til tross for at mønstrene kan defineres som noe utradisjonelle. Videre fortsetter samme artikkel med å trekke frem at disse *yukata* har nasjonalistiske trekk:

⁷⁵ Hōchi Shinbun, «Amunzen-shi kaikenki, saikai no hi o yakushi», 01.06.1927.

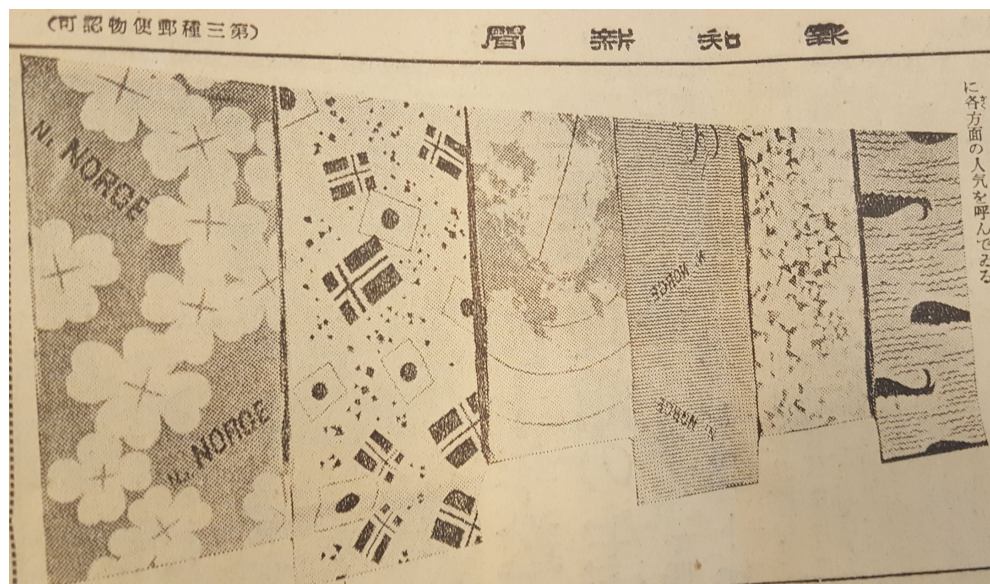
⁷⁶ Hōchi Shinbun, «Natsu no hayarikai o odorokasu Amunzen-moyō», 14.05.1927.

Vi har forsøkt å gjøre den utenlandske kjempen Amundsens fortelling om til *yukata* som er vår nasjonale essens, unikt for Japan. Dette er en ide som ikke har blitt forsøkt tidligere, og som tar moteverden med storm.⁷⁷

Etter et opphold på nesten en måned i Japan, hvor Amundsen gjenopplever heder og ære i den keiserlige stat, mottar han tre (om ikke flere) *yukata*. Disse er nå i privat eie, med unntak av en, som er hengt opp i Amundsens hjem på Svartskog. I en annen artikkel datert samme dato, påpeker Hōchi Shinbun at:

I forberedelse av helten herr Amundsens ankomst til landet hvor kirsebærtrærne blomstrer, hvem som helst som undersøker dette nye plagget, kan man forstå Yamato-folkets viljestyrke, som elsker sannhet, mot og fred.⁷⁸

«Yamato-folket» refererer til den gamle måten å si japaner på. At Hōchi Shinbun spiller på nasjonalistiske følelser for å selge sine *yukata*, later til å være en god markedsstrategi. Dette blir også forsterket av de positive egenskapene Yamato-folket besitter, som er «viljestyrke» og en forkjærlighet for «sannhet, og mot og fred».

Figur 1: Bilde av Amundsen-mønstrede *yukata*

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Hōchi Shinbun, «Yukata-chi jinrestu honsha daikōdō ni», 14.05.1927.

4.2.5 Foredragsbilletter med valuta

Etter at Hōchi Shinbun har varmet opp det japanske folk, bygget opp deres forventninger og presentert Amundsen som en fredelig erobrer, gjøres de siste forberedelsene til kjempens ankomst. Den 16. juni, fire dager før Amundsen skal ankomme Japan, begynner Hōchi Shinbun å annonsere billettsalg av Amundsens foredrag. Med store tegn i midten av avissiden står det: «Salget av foredragsbillettene har starter. Herr Amundsens store foredrag. Oppmøteavgift 2 yen».⁷⁹ I mindre tegn informerer Hōchi Shinbun at de to første foredragene holdes den 23. og 24. juni, klokken seks på ettermiddagen. Foredragene skal holdes i Hōchi Shinbun sine lokaler i Marunouchi, i Tokyo. Prisen på å få delta på foredragene ble satt til 2 yen. Ettersom Amundsen ikke skulle holde mer enn ti foredrag, men fortsatt ha en lønn på 5000 yen, vil det si at minst 2500 mennesker måtte ha vært på foredragene hans for at det skulle ha dekket lønnen hans. I tillegg kommer førsteklasses transport, kost og losji. Hvor mange billetter som originalt var til salgs blir ikke nevnt, men foredragene skal ha vært en stor suksess. På ett av foredragene i Tokyo annonserer Hōchi Shinbun at billettene fort ble utsolgt og at mer enn 1500 mennesker skal ha møtt opp.⁸⁰ Hvis antallet oppmøtte tilsvarer det ene foredraget, vil kun fire av foredragene til Amundsen sannsynligvis dekke alle utgiftene hans mens han er i Japan.

Om man tar den japanske polfareren Nobu Shirase som sammenligningsgrunnlag for inntekten til Amundsen, ser man at ikke bare Amundsen, men også Hōchi Shinbun tjente godt på foredragene. For mens Amundsen tjente 5000 yen på ti foredrag, estimerte MacInnes i sin doktoravhandling *The forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Shirase Nobu*, at Shirase i etterkant av Kainan Maru-ekspedisjonen (den japanske sydpolekspedisjonen), på det meste tjente 10 yen på et foredrag i 1913, men at han gjennomsnittlig fikk mellom tre og fem yen.⁸¹ Den internasjonale helten Amundsen hadde tydeligvis langt større tiltrekningskraft på publikum enn den hjemlige Shirase. Ut ifra informasjonen funnet i Hōchi Shinbun sine artikler, er det trygt å anta at foredragene til Amundsen var økonomisk lønnsomme. I tillegg til billetter til foredragene, hadde også Hōchi Shinbun funnet andre måter å promotere Amundsens visitt til Japan.

⁷⁹ Hōchi Shinbun, «Chōkōken no hatsubaikaishi», 16.06.1927.

⁸⁰ Hōchi Shinbun, «Shinmin no netsubo modashigataku», 25.06.1927.

⁸¹ MacInnes, *The Forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Shirase Nobu*, 41.

4.2.6 Talebåndet på oppvarming

I den keiserlige stat er nå Yamato-folket kledd for å møte den norske polerobreren. Men de siste forberedelsene er fortsatt ikke i boks. Talebåndet må varmes opp og den norske nasjonalsangen, så vel som den egenkomponerte velkomstsangen, må innøves. Tre dager før Amundsen skal ankomme Japan, står et flertall av japanske menn i dress og kvinner i forskjellige mønstrede kimono på rekke og rad for å øve på velkomstsangen til hans ære.⁸² Foruten et bilde, er det kun to setninger med tekst, skrevet vertikalt på venstre side av bildet. «Under øvelsen av Amundsens velkomstsang. På det nasjonale musikkakademiet».⁸³ Denne velkomstsangen skulle følge Amundsen gjennom hele hans reise rundt i Japan, deriblant Nagoya, hvor den blir sunget av pikeskoler og oppmøtte japanere over keiserriket. «Ja, vi elsker» ble også sunget hyppig av det japanske folk.⁸⁴ Sangteksten med notene blir en av gavene Amundsen tar med seg hjem etter et tre ukers vellykket foredragsturné.

Det japanske folk har nesten hatt et halvt år på å forberede seg på Amundsens ankomst med daglige avisartikler og regelmessige foredrag. Men for Amundsen sin del har det vært et hektisk halvår, med foredragsturné i Amerika, operasjon mot svulst i kneet og berømmelsen som følge av den vellykkede *Norge*-ekspedisjonen.⁸⁵ Men nå som Japan står for tur, bygger forventningene seg opp for den norske polfareren.

4.2.7 Gjensidige forventninger

Amundsens forventede ankomst begynner å nærme seg med stormskritt, men det er ikke bare japanere som har store tanker om kjempens inntredelse til keiserriket. Den norske polfareren selv har også forventninger til møtet med Japan. I artikkelen med overskrift: «Det er Japan jeg har lengtet etter»⁸⁶, datert 11. juni 1927 godtar Amundsen nok et intervju med Hōchi Shinbun, denne gangen også om bord på *The Empress of Asia*, på vei til Japan. Her snakker en ivrig Amundsen om forventningene til Japan: «Japan som jeg ikke har sett før, landet hvor kirsebærtrærne blomstrer og hvor fjellet Fuji rager opp, det gir meg styrke og mot at det er mennesker som

⁸² Hōchi Shinbun, «Amunzen kangei-uta no reshū», 17.06.1927.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Dagbladet, «Amundsen kom idag», 06.08.1927.

⁸⁵ Bomann-Larsen, Roald Amundsen: En biografi (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 481.

⁸⁶ Hōchi Shinbun, «Akogare no Nihon yo», 11.06.1927.

lengter å høre på mine foredrag og se min film. Mitt hjerte er fylt med glede».⁸⁷ Amundsen nevner for japanske journalister at dette er et land han har kunnet tenke seg å reise til fra da han var liten av og at «mitt hjerte danser».⁸⁸ Hvilke forventninger Amundsen selv hadde til Japan kan på mange måter reflektere dagens førstegangsreisende til Japan. Det er interessant å se at denne oppfatningen av Japan var tilstedeværende allerede da Amundsen var der i 1927, da fjellet Fuji og kirsebærtrær er assosiasjoner man får i det man blir møtt med Japan. Dette inntrykket blir nok også forsterket av gavene Amundsen kom til å få i Japan.

4.2.8 En singel polfarer med kikkerten mot hjemlandet

Det var ikke bare det offentlige livet til Amundsen som ble skrevet om av Hōchi Shinbun. Allerede før Amundsen ankom Japan, deler han sin litt mer humoristiske side med de japanske mediene. I et intervju med en journalist fra Hōchi Shinbun på vei til Japan spør journalisten Amundsen: «Du som allerede har erobret Nordpolen, men også Sydpolen - det er vel ikke noe på denne jord som kan tilfredsstille din eventyrlyst nå?».⁸⁹ Til dette skal Amundsen angivelig ha smilt lurt mens han svarte «Mitt eventyr begynner nå. Det er ekteskapsspørsmålet - det store eventyret å finne en brud».⁹⁰ Her er det ikke utenkelig at Bess Magids var i tankene hans. Overskriften på denne artikkelen, som retter seg mot Amundsens private liv lokker nok til seg endel lesere. «Fremdeles ungkar i en alder av 55 år, hans harde arbeid av å erobre begge polene, mitt eventyr starter nå, det store eventyret om å finne en kone»⁹¹, står det skrevet med store tegn. Deretter fortsetter artikkelen: «Fra en alder av 20 har han viet sitt liv til polene, han er en person som har viet 30 år av livet sitt til dette, frem til i dag, 55 år gammel».⁹² Det faktum at Amundsen har viet sitt liv til polene, virker som en implisitt forklaring av hans single tilværelse for Hōchi Shinbun. Så endrer Hōchi Shinbun fokuset over til Amundsen som polfarer: «Den 12. mai i fjor ble en hel verden forbløffet da et radiosignal sa: «Vi er nå over Nordpolen».⁹³ Denne sensasjonen av en nyhet skaper interesse blant journalister, og Hōchi Shinbun er ikke mangelfull i sin bruk av kreative metaforer. «Amundsen som vellykket hadde klart å krysse Nordpolen med luftskipet

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Hōchi Shinbun, «Gojūgo no kyo made dokushin de», 14.06.1927.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

Norge, ankom Amerika. Som en horde presset journalistene fram mot ham, og som fra et maskingevær fyrte de løs forskjellige spørsmål». ⁹⁴ Det eneste som gjenstår er for den sensasjonelle polfareren er nå å ankomme Japan.

Det japanske folk har blitt forberedt på Amundsens ankomst ved hjelp av foredrag, sanger og kontinuerlige avisartikler som blir mer hyppig ettersom Amundsens ankomst nærmet seg. Med alle forberedelsene unnagjort, er det nok et spent japansk publikum som ser frem til å ønske Amundsen velkommen til Japan.

4.3 Den lenge ventede kjempen Amundsen ankommer Japan

Roald Amundsen ankommer Japan med båten *The Empress of Asia* den 20. juni 1927. ⁹⁵ På bryggen i Yokohama står tusenvis av mennesker klare for å ønske den norske polfareren velkommen, med norske og japanske flagg veivende i vinden, samt jubelrop av *banzai*. ⁹⁶

Figur 2: Amundsen ankommer keiserriket, omringet av en enorm folkemengde. Her veives det norske og det japanske avisselskapet Hōchi Shinbuns flagg om hverandre.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Hōchi Shinbun, «Akogare no kuni Nihon e», 20.06.1927.

⁹⁶ Hōchi Shinbun, «Machi ni matta Amunzen-shi», 20.06.1927.

4.3.1 Fra en helt til en annen - møtet med grev Nagaoka

Blant folkemengden som står klare for å ønske Amundsen velkommen finner man grev Nagaoka Gaishi (1858-1933) og ansatte fra Hōchi Shinbun.⁹⁷ Grev Nagaoka hadde vært med i den første kinesisk-japanske krigen (1894-1895), den russisk-japanske krigen (1904-1905) og var medlem av representantenes hus da han møtte Amundsen.⁹⁸ Møtet mellom de to heltene var til stor begeistring for det japanske folket, og grev Nagaoka var sannsynligvis den første personen Amundsen hilste på i keiserriket.

Grev Nagaoka trer fram og er den første til å håndhilse på Amundsen. Greven sier noen elegante velkomstord til Amundsen på engelsk. Det faste håndtrykket med Amundsen varte en god stund. Herr Amundsens høye nese, som sier alt om hans verdighet og karakter, møter grev Nagaokas hvite hår gjennom et håndtrykk. Det er et imponerende syn. Da de som var kommet for å ønske ham velkommen så dette, omringet dem og jublet igjen. En av de ansatte fra vårt selskap møtte ham på plattformen og veiledet ham til utgangen. Både ved utgangen og også utenfor stasjonen var det et hav av mennesker. Gang på gang ristet jubelropene Tokyo stasjon. Så satte Herr [Amundsen] seg i bilen som møtte ham. Han smilte hele tiden og de som hadde møtt opp satt igjen med følelsen av å ha møtt en kjærlig far ... Og så gikk han inn i [vårt] hovedkontor og uttrykte sine varme hilsener.⁹⁹

I avsnittet over var ikke fokuset rettet mot Amundsens bragder som polfarer, men heller hans navn og karakter. Den norske polfareren, nå også referert til som «polerobreren» i Japan, og den japanske krigshelten grev Nagaokas møte er til stor begeistring for det japanske folk. Møtet med grev Nagaoka skal ikke gå i glemmeboken da Amundsen mottar et signert bilde av den japanske krigshelten. Dette bildet, som vist under, har grev Nagaoka en iøynefallende lang bart, som sannsynligvis tiltrekker seg oppmerksomhet hvor enn han befinner seg. Sett sammen med vår norske polfarer med hvitt hår, som rager over de fleste japanere med sine 180cm over bakken¹⁰⁰ og en krokete nese beskrevet av japanske medier som ørnenese,¹⁰¹ er det ikke vanskelig å tenke seg at disse to mennenes møte kan ha vakt interesse blant de oppmøtte i Yokohama.

⁹⁷ Hōchi Shinbun, «Machi ni matta Amunzen-shi», 20.06.1927.

⁹⁸ Filseth, «Hirohito» Store norske leksikon. 27.11.2020. <https://snl.no/Hirohito>.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Bomann-Larsen, Roald Amundsen: En biografi (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 29.

¹⁰¹ Osaka Jiji Shinpō, «Washi no you na kage», 21.06.1927.

Figur 3: Grev Nagaoka har skrevet en personlig hilsen til «Den verdenskjente forskeren Amundsen», på sidene av sitt selvportratt.

4.3.2 En etterlatt kusine, men hvem er hun?

22. juni 1927, to dager etter at Amundsen ankommer Japan, skriver Hōchi Shinbun om en kvinne ved navn Laura Torune (ロール・トルネ). Hun har blitt etterlatt til seg selv i Japan av slektninger i Amerika, og skal angivelig være Amundsens kusine. Det er et mysterium hvem denne kvinnen er, men kan hun ha hatt en påvirkning på Amundsens beslutning om å holde foredrag i Japan? Det er ikke et spørsmål som er lett å besvare, men det kan være mulige hint i avisartiklene Hōchi Shinbun skriver om gjenforeningen. I følge Hōchi Shinbun skal hun i tidlig alder ha blitt adskilt fra sine foreldre, og bor nå i et toetasjes hus med en eldre tjener og hennes to

dyr - hunden Jon og katten Ketchi (Ketchi betyr «gjerrig» på japansk). Hun viser en stor interesse av å bli kjent med sin onkel Amundsen, og bevare sin tilknytning til Norge. Hōchi Shinbun siterer Torune slik: «Hver dag står jeg opp klokken fem for å heise flagget til det fedrelandet jeg elsker og respekterer, til Amundsen, til min onkel som driver et dampskipsselskap Kamino Aitsuwa og til mine slektninger som har etterlatt sterke inntrykk jeg ikke kommer til å glemme. På morgenen den 20 stod jeg opp en time tidligere for å heise flagget i ære av Amundsen og ønske ham alt det beste».¹⁰² Men til tross for hennes tilknytning til Norge, påpeker Torune at hun aldri kunne ha forlatt Japan «... fordi jeg er født i Japan og kjenner samme tilknytning som deg, kan jeg aldri forlate dette landet».¹⁰³ Dette gjør at hennes tilknytning til Amundsen og Norge virker vag. Til tross for at hennes slektskapsbånd til Amundsen ikke er bekreftet, blir hun ved flere anledninger presentert av Hōchi Shinbun som Amundsens kusine, og hun skal ha hatt en fremtredende rolle i Japan. Hun underviste som engelsklærer både på Hosei University, og privat for den høytstående eliten i Shonan- og Tokyoområdet.¹⁰⁴ Det nevnes at hun skal ha brevvekslet med sin onkel, og at hun nå skal på hans foredrag den 23. juni. Til slutt nevnes det også at hun skal ha vært i Norge før første verdenskrig, men da uheldigvis ikke fått truffet Amundsen da han var bortreist.¹⁰⁵ Iblant materialer som ikke har blitt digitalisert, men som er å finne på Nasjonalbiblioteket i Oslo, er det et brev fra Laura Torune til Amundsen. Brevet er datert 26. juli 1927, etter Amundsens opphold i Japan. Her er Torune åpen om å fortelle om egne utfordringer i forkant av Amundsens visitt.

You cannot imagine how much honour your visit has done for me. Here I am two years ago without any permanent position. If I had (my teaching was good and had good terms with the pupils) I was justly kicked out for more than three times by jealousy of some unpopular teachers. Hosei professors saves me. Just two months ago two teachers in one of the girls schools where I teach insults me so much that I sent my resignation, but the principal refused to give me, and when you arrived here they were so ashamed that now they are trying hard in such a way that my resignation might be granted. I like high school, professors have higher senses, but the small schools are not worth having. I am

¹⁰² Hōchi Shinbun, «Amunzen-ō no jūmai ga hajimete atta yorokobi», 22.06.1927.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

*looking for a better position which is very easy to find now: I do not know why many teachers in the smaller schools are always afraid of me. They are very very narrow minded. Your kind visit here made my name very high that my students in the higher schools are proud of me.*¹⁰⁶

Her kan vi tydelig se at Torune har hatt mye på hjertet og et behov for å snakke ut om sine utfordringer i Japan. Mot slutten av brevet spør Torune om en tjeneste: «*When you search home and if you have a spare copy of your photo in your arctic costume, allow me to ask you one as my students think my house is not complete without it.*»¹⁰⁷ Ettersom det kun er funnet et brev fra Torune til Amundsen, er det vanskelig å si om hennes tilknytning til Amundsen er ekte.

4.3.3 Fra en polfarer til en annen - møtet med Nobu Shirase

Det er ikke bare Torune som ønsker å se Amundsen da han ankom Japan. Den 21. juni 1927 besøker den japanske polfareren Nobu Shirase hovedkontoret til Hōchi Shinbun. Amundsen og Shirase hadde allerede møtt hverandre på Sydpolen i 1912, da Amundsen var på vei tilbake til Norge for å frembringe de gode nyhetene om at han med et mannskap på fire hadde klart å nå Sydpolen, under det som blir kalt Fram-ekspedisjonen. Shirase og hans team hadde originalt tenkt å være med på kappløpet mot Sydpolen, men endret planene da de hadde en forsinket avreise allerede fra Japan grunnet mangel på økonomisk støtte.¹⁰⁸ Shirase, som levde mesteparten av tiden i etterkant av Sydpol-ekspedisjonen i skjul, var nå ivrig etter å møte Amundsen. «Det at jeg har blitt glemt av mine landsmenn får ikke hjelpe. Det at jeg ved hjelp av Kainan Maru har gjort et inntrykk på deg, er min eneste trøst». ¹⁰⁹ Til tross for at Shirase har holdt sitt oppholdssted skjult så lenge, er ønsket om å møte Amundsen igjen sterkere enn skammen forbundet med gjelden og ekspedisjonen. Shirase mimrer tilbake til første gang han møtte Amundsen og forteller at: «I 1911, da du hadde erobret Sydpolen, ankom min Kainan Maru Hvalbukten for sent. Vi trodde at dere var pirater, men i det vi hadde tenkt til å skyte, så vi det norske flagget. Vi ble overrasket da vi skjønnte at det var Fram». ¹¹⁰ Dette emosjonelle møtet

¹⁰⁶ Nasjonalbiblioteket, «Brev fra Laura Torune til Roald Amundsen», 26.07.1927.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ MacIllnes, *The Forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Shirase Nobu*, 22.

¹⁰⁹ Hōchi Shinbun, «Amunzen-shi to Shirase-ru-chui no akushu», 22.06.1927.

¹¹⁰ Ibid.

mellom de to polfarerne ender i et fast håndtrykk, hvor de også gir hverandre varme ord om en fremtidig god helse. Det de to gjenforente polfarerne ikke visste da de tok hverandre i hånda, var at det lå to mørke skjebner over dem begge. Shirase, som satt igjen med en enorm gjeld, levde i dyp fattigdom frem til 1946, da han døde i sin leilighet av underernæring.¹¹¹ Amundsen derimot, som hadde tilbrakt mesteparten av livet til å planlegge og gjennomføre polekspedisjoner, hadde tenkt å slå seg til ro i hjemmet ved Bunnefjorden, forsvinner året etter, under en leteaksjon for den italienske polfareren Nobile.¹¹²

Figur 4: Amundsen mottar æresmedalje i keiserpalasset av general Hongo Fusataro. Keiser Hirohito står i midten.

4.3.4 Amundsen på audiens i keiserpalasset

En av de første dagene etter at Amundsen ankom Japan, holder han foredrag for keiserfamilien i Akasaka-palasset. Symbolsk nok var dette hans første foredrag i Japan, før han holder foredrag for allmennheten den 23. juni 1927.¹¹³ Her møter Amundsen keiser Hirohito, som et halvt år tidligere har overtatt tronen etter sin far død. Ettersom keiser Hirohito besteg tronen i slutten av desember 1926, regnes 1927 som andre år i Shōwa (den japanske kalenderen). Dette er en stor sak da det viser til at Amundsen var mer enn et pressestunt og kommersielt redskap for den japanske avisen Hōchi Shinbun. Under besøket blir Amundsen den første utenlandske til å

¹¹¹ MacIllnes, *The Forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Shirase Nobu*, 45.

¹¹² Bomann-Larsen, *Roald Amundsen: En biografi* (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 524.

¹¹³ Hōchi Shinbun, «Hikōkyōkai sōsai Kuni-no-miya denka», 24.06.1927.

motta æresmedalje av Hongo Fusataro. Dette er den andre krigshelten Amundsen møter i Japan. Utdelingen av den prestisjefylte prisen ble gjort i nærvær av keiser Hirohito. Etter utdelingen blir Amundsen tatt med på en rundtur i keiserpalasset, før de avslutter med en kopp te og litt kaker.¹¹⁴

4.3.5 Amundsens foredrag – et betatt publikum

Den 24. juni er Amundsen fortsatt i Tokyo. Han skal holde sitt tredje foredrag, for så starte sin foredragsturné, med Hamamatsu som neste stopp på reisen. Et teppe av svarte hoder fyller Hōchi Shinbuns foredragslokaler, og det er ikke mindre enn 1500 mennesker som har møtt opp til Amundsens andre offentlige foredrag. Iblant forsamlingen er også hans kusine Torune.¹¹⁵ Amundsen forteller hvordan det norske, italienske og amerikanske flagget blir kastet ned fra luftskipet idet de flyr over Nordpolen, og at nå var enda en milepæl i menneskehetens historie nådd. «De hadde klart å finne det mennesker har søkt etter i 500 år».¹¹⁶ Videre påpeker journalisten at «... Amundsen forklarer det slik som at det føles som man er ved polpunktet».¹¹⁷ Under dette foredraget var det mange prominente personer, blant annet ambassadører fra Italia, Norge, Tyskland, Belgia og Amerika. Interessen blant internasjonale prominente figurer i Japan er, som vi skal se, fremtredende under hele hans opphold i keiserriket. Ros for hans foredrag er enda et gjennomgående tema i avisartiklene. Hōchi Shinbun tar oss igjennom mesteparten av foredraget:

Tilhørereens hjerter ble dratt inn av Amundsens veltalenhet og ført til Nordpolen
Luftskipet *Norge* svever over isslettene, det er som om man kan ta og føle på Nordpolen
Dette, en film det ikke finnes maken til i denne verden
Idet kjempen strakk ut sin høyre hånd, dukket Nordpolens uendelige is og snø opp foran våre
øyne. Kjempene lukker øynene, og snakket som om han var i en drøm, det er som om publikums
hjerter er på Spitsbergen. 70 lysbilder vises det ene etter det andre. [Vinteren på Kings Bay var
lang. Solen som forsvant i november, dukker ikke opp før i februar. I mørket fikk vi tretti
snekkere til å sette opp en hangar til luftskipet *Norge* i hui og hast. Før solen hadde stått opp den

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Hōchi Shinbun, «Kyojin ga furu hi no gotoki netsuben», 24.06.1927.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

7. mai 1926, en vakker vårdag, dukket luftskipet *Norge* opp på vei til den ferdige hangaren. Den 11. mai var her. På morgningen klokken ti, kom signalet og *Norge* lettet fra bakken. Et uendelig øde av snø ... hvor så mange fryktløse oppdagere har ofret sine liv. Etter omtrent 17 timer nærmet vi oss polpunktet. Mens jeg holdt pusten av nervøsitet, gav jeg ordre til å stoppe motoren og føre luftskipet nedover]. Nå er vi sannelig over Nordpolen], for et uforglemmelig øyeblikk. Det norske flagget, det amerikanske flagget og det italienske flagget, som vi hadde mottatt fra våre statsledere, slapp vi stille ned mot Nordpolen. Imens vi passerer polpunktet blir sør til nord, og øst blir til vest. Vi brukte 71 timer fra vi forlot Kings Bay, til vi fikk øye på Alaska]. En etter en av de sytti lysbildene fulgte det andre. Fra kjempens fjes trillet det svettekuler. Den stormende applausen veller opp igjen og igjen, men utover det sitter folk helt stille. Klokken var blitt 19:10. Omtrent to timer hadde gått med til dette minneverdige foredraget. Så, etter lysbildefremvisningen, startet herr A sin makeløse film av ekspedisjonen.¹¹⁸

Til de som ikke fikk med seg det begrensede antallet av foredrag Amundsen holdt i Japan, har Hōchi Shinbun gjenfortalt det totimers lange foredraget, slik oversettelsen over viser. Og de som befant seg i salen mens Amundsen talte, kunne lese avisartikkelen og være glad for at de ble «... dratt inn av Amundsens veltalenhet og ført til Nordpolen».¹¹⁹ Her kan man legge merke til at Amundsens navn kun er nevnt én gang, før han blir referert til som «kjempen» eller «herr A». Dette kan tyde på at det japanske publikumet har blitt godt kjent med den norske polfareren, kun fire dager etter hans ankomst.

4.3.6 Mye vil ha mer – en utvidet foredragsturné

Utenfor billettsalget til Amundsens foredrag er det stor pågang med tusenvis av mennesker utenfor i håp om å skaffe billetter eller få et glimt av Amundsen. Grunnet den enorme populariteten forlenger Amundsen sitt opphold i Japan, og øker antall foredrag fra åtte til ti, til Hōchi Shinbun og det japanske folkets store begeistring. Hōchi Shinbun skriver ivrig om Amundsens endrede planer:

Herr Amundsens foredrag om polerobringene var som forventet ekstremt populære, og selv om det var to planlagte foredrag i Tokyo, blir dette økt til tre. I tillegg, siden de nye billettene allerede

¹¹⁸ Hōchi Shinbun, «Yūben ni hikikomarete chōshū no kokoro mo hokkyoku ni», 24.06.1927.

¹¹⁹ Ibid.

ble utsolgt for flere dager siden, er det hver dag flere tusen mennesker som strømmer til utenfor billettutsalgsstedet, men som må vende skuffet hjem. I samarbeid mellom Amundsen og Hōchi Shinbun var det avtalt at Amundsen skulle holde foredrag over hele landet, og fordi det var planlagt at Amundsen skulle forlate oss den 8 [juli] neste måned, kunne vi ikke gjøre noen endringer». Men på det siste foredraget den 24, så strømmet det til folk igjen, så selv om vi sa at det var fullt, ville de ikke dra hjem. De sto og ventet i inngangshallen frem til foredraget var slutt, fordi de i hvert ville få et glimt av Amundsen. Da ba vi Amundsen om å utsette hjemreisen, av hensyn til situasjonen, og vi meddelte at vi ønsket at han skulle holde flere foredrag. Først sa han «Jeg må jo ta *tokkyu* [tog] til Hamamatsu halv ti på morgenen den 25, og jeg må forholde meg til programmet som vi allerede har bestemt. Men jeg vil gjerne møte japanske barn, og hvis det er for japanske gutter og jenter, da vil jeg gjerne gjøre enda et foredrag, om jeg så må utsette avreisen med en dag». Som et resultat av forhandlingene ble vi enige om at Amundsen skulle holde et ekstra foredrag for gutter og jenter, og ett for allmennheten, kun to foredrag til.¹²⁰

Amundsen har nok allerede her bestemt seg for at Japan skal bli hans siste sted å holde foredrag. Ettersom foredragene vekket så stor interesse, kan nok Amundsen ha følt seg pliktet til å gi etter for Hōchi Shinbun sitt ønske om å holde flere foredrag. Dette til tross for at lønnen hans allerede var fastsatt.

4.4 Fra Tokyo til Hamamatsu

Etter flere vellykkede foredrag i Tokyo, tar Amundsen kofferten fatt. Han skal nå starte sin reise gjennom Japan. Med ryggen vendt mot Tokyo, tar Amundsen sikte for sitt neste foredrag. Japans kystlinje står for tur, og første stopp er Hamamatsu, en liten by i prefekturet Shizuoka på hovedøyen Honshu. Amundsen tar ekspresstoget, og ankommer Hamamatsu den 25. juni klokken tre på ettermiddagen.¹²¹ Her møter Amundsen, til sin store begeistring, den yngre garde. En gruppe unge gutter ønsker Amundsen velkommen med en oppvisning av tresverd. I tillegg blir Amundsen møtt av borgermesteren av Hamamatsu by og et folkehav.¹²² For Amundsen er det lagt opp til tett program og med lite pause imellom. Allerede morgenen den 26. juni forlater

¹²⁰ Hōchi Shinbun, «Shimin no nestubō modashigataku», 25.06.1927.

¹²¹ Hōchi Shinbun, «A-ō o mukaete», 26.06.1927.

¹²² Ibid.

han Hamamatsu, i retning av Osaka.¹²³ Samme dag som Amundsen ankommer Osaka, skal han holde foredrag klokken seks på ettermiddagen. Deretter fortsetter Amundsens reise til Nara.

4.4.1 På besøk i det tradisjonsrike Nara

Den 28. juni er Amundsen også en kort tur innom Nara.¹²⁴ Selv om det ikke ble holdt noen foredrag i Nara, var det andre begivenheter som opptok kjempen. Han var nemlig blitt invitert til å drikke te med deler av den keiserlige familien. I en lokal avis er det bilde av Amundsen sittende foran et lavt bord med beina på skrå, mens han drikker te med Satoko og hennes mann Kochō.¹²⁵ Satoko var datter av prins Kuni Kuniyoshi, og hennes mann, Kochō var overhode for det enorme Buddhistiske tempelet Higashi Hongan-ji.¹²⁶

4.4.2 Lokale aviser tar ordet – kjempens besøk i Nagoya

Etter en kort visitt innom Nara, hvor besøket av keiserfamilien var den største begivenheten, reiser kjempen videre og ankommer Nagoya, i Aichi prefektur. Her blir Amundsen møtt av Nagoyas ordfører og hans datter som rekker han en bukett blomster. Men det er ikke bare disse to som har møtt opp for å ønske Amundsen velkommen. En jenteskole synger velkomstsangen «Å ta imot kjempen»¹²⁷. Planen i Japan er satt opp i et tett program, og Amundsen rekker så vidt et pust i bakken, før han igjen skal holde foredrag klokken seks på ettermiddagen. Også i Nagoya ser det ut til at den norske polfareren sjarmerer. Selv om ikke Hōchi Shinbun klarer å dekke hele reisen til Japan, har lokale aviser også vært ivrige til å skrive om Amundsen. Den lokale avisen Nagoya avis beskriver Amundsen slik: «Det myke, hvite håret, og de snille øynene som ligner et barn var fulle av kjærlighet som tiltrakk seg mennesker med bare et blikk».¹²⁸ Dette er begynnelsen på enda et intervju Amundsen har med de japanske journalistene. Og nok engang påpeker en journalist at Amundsen som har oppnådd så mye i sitt liv nå endelig kan ta det litt med ro «... du har virkelig nådd en strålende slutt på dine polekspedisjoner».¹²⁹ Men her er Amundsen uenig, for han har nemlig enda et mål, enda en erobring å gjøre - erobringen av unge

¹²³ Hōchi Shinbun, «Nagoya koto kiku tabi ni», 27.06.1927.

¹²⁴ Hōchi Shinbun, «Amunzen-shi Nara e», 29.06.1927.

¹²⁵ Osaka Asahi Shinbun, «Kyōto no Amunzen-shi», 29.06.1927.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Hōchi Shinbun, «Seikyoku no kyojin kuru!», 30.06.1927.

¹²⁸ Nagoya Mainichi Shinbun, «Nagoya koto kiku tabi ni», 27.06.1927.

¹²⁹ Ibid.

japaneres hjerter. «Samtidig som jeg forteller den yngre garde av dette landet om halve min livserfaring, har jeg lyst til å finne de neste store oppdagelsesreisende blant dette folket, som vil utforske ikke bare på denne jord, men også Mars».¹³⁰ Amundsen traff nesten blink i denne setningen, hadde bare «Mars» vært byttet ut med «månen». Nå som begge polene var nådd, var det kun polene i unge japaneres hjerter som gjensto å erobre for Amundsen. Akkurat som han hadde blitt inspirert av den britiske polfareren John Franklin til å selv bli polfarer,¹³¹ ønsket også Amundsen å bli husket og være en kilde til inspirasjon og nysgjerrighet for fremtidens erobrere.

Men det var ikke bare japanere som møtte med Amundsen. Amundsen ble også møtt med japanere og japansk kultur. Nagoya avis forteller videre om hvordan samtalen utviklet seg i retning av japanske matretter. Ikke ulikt mange selv den dag i dag, påpeker Amundsen at han har hørt at man bare lager ris i Japan. Her er ikke journalisten beskjeden, og retter dermed på Amundsen. Han skal jo tross alt få et så korrekt inntrykk av Japan som mulig: «... vi lager også store mengder hvete».¹³² Hva all denne hveten blir brukt til, får også Amundsen svar på. Journalistene informerer at det er for å lage brød og ikke minst *udon*, en hvetebasert nuddelsort som spises like godt kald som varm.

Amundsen kommer i kontakt med ikke bare japanere, men også japansk kultur. Både tebesøket i Kyoto og spørsmålene om *udon* er tegn på dette. Med det viser Amundsen at han har kommet til Japan ikke bare for å holde foredrag og lære bort, men også for å selv lære. Mon tro om den norske polfareren fikk prøve seg på en skål med kald *udon* som en avkjøling til det varme japanske klimaet.

4.4.3 Møtet med Matsumoto by og et varmt bad

Den 30. juni ankommer Amundsen Matsumoto by, i Nagano prefektur, med tog. Her blir Amundsen møtt med fyrverkeri og tre forskjellige flagg veivende i luften – flagget til Norge, Matsumoto by og Hōchi Shinbun.¹³³ Nok engang er foredragene til Amundsen en så stor suksess at Hōchi Shinbun ved flere anledninger øker antallet billetter. 1000 billetter er ikke nok til å

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Bomann-Larsen, Roald Amundsen: En biografi (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 24.

¹³² Ibid.

¹³³ Hōchi Shinbun, «Akogare no kyojin wa kita», 01.07.1927.

mette det japanske publikum på den norske polfareren. Dermed øker Hōchi Shinbun antallet billetter, og også lokasjonen blir flyttet til Matsumoto teater.¹³⁴ Igjen holder Amundsen foredrag for fulle foredragshaller. Etter et vellykket foredrag utveksler Amundsen bukk med byeliten i Matsumoto, deriblant postmesteren, borgermesteren og rektor ved pikeskolen som sang velkomstsangen. De som ikke hadde vært heldige nok til å få tak i billetter til foredraget, møtte opp for å få en glims av «polerobreren», da dette ville være «... et minne for livet».¹³⁵

Nok en gang blir Amundsen introdusert for japansk kultur. Men denne gangen er det ikke mat. Amundsen blir kjørt av gårde til Asama *onsen* (varme kilder). *Onsen*, er en varm kilde som blir brukt hele året og brukes flittig i Japan den dag i dag. Om Asama *onsen* falt i smak eller ei, er dessverre ikke til å finne kilder om.

4.4.4 På tvers av Japan – en lang reise

Deretter er det lite som er skrevet om Amundsen, og dette kommer sannsynligvis av at han er på reisefot med Sapporo by som mål. Men før han ankommer Sapporo, blir det gjort et mellomstopp i Aomori prefektur.

4.4.5 Aomori, en kort visitt og så full fart videre

Etter å ha holdt foredrag i Matsumoto, er neste foredrag i Sapporo, Hokkaido. Men den norske polfareren stopper også innom Aomori prefektur på en kort visitt. Den lokale avisen Tōōnippo nevner sitt førsteinntrykk av Amundsen «... en eldre herre med et varmt uttrykk som ikke får en til å tro at han er ekspedisjonskongen».¹³⁶ Artikkelen ble publisert den 3. juli 1927, og er en av få artikler som ble skrevet om Amundsens opphold i Aomori. Trolig er ikke stoppet i Aomori så langvarig ettersom Amundsen skal holde foredrag i Sapporo, et godt stykke lenger nord i landet. Amundsen dro sannsynligvis allerede samme dag for å rekke foredraget sitt klokken seks i Sapporo, den 3. juli.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Tōōnippo, «Kyokuchi seifuku-ō Amunzen-shi», 03.07.1927.

4.4.6 Sapporo - siste stopp før tilbakeveien venter

Amundsen ankommer Sapporo, og som så mange ganger før, er foredragene en suksess. Folk møtte opp allerede en time før foredraget skulle starte, og de flere hundre menneskene som ikke hadde anskaffet seg billett, ble møtt med avslag idet de prøver å komme seg inn i foredragshallen. Hōchi Shinbun har notert at det sprer seg stor misnøye blant folk som ikke får sett Amundsen. Mens de som har vært heldig å få tak i billetter til foredraget, roper ut i full fryd av begeistring. Men det er ikke bare er det japanske folk som er ivrig etter å møte Amundsen, men en gjensidig glede, hvor Amundsen også setter pris på å få være i Japan.

Da den store mannens kjempemessige kropp opplyst av prakt ankom scenen, var det en iblant publikum som kastet av seg hatten og jublet for full hals, etterfulgt av en storm av applaus som ikke gav seg med det første. Kjempen, som sto foran jenteskolen mens de sang velkomstsangen med følelser, og ikke minst mildhet, hadde en høytidelig holdning som uttrykte dyp takknemlighet.¹³⁷

Her kan man se at det japanske publikumet var ville etter den norske polfareren. Samtidig virker det som om kroppsspråket til Amundsen uttrykker det han ikke sier med ord, takknemligheten av å være i Japan, foran et publikum i ekstase over hans foredrag.

4.4.7 Et siste stopp før Tokyo, Sendai er veien å gå

Amundsen begynner å nærme seg slutten av foredragsturnéen, og holder et av sine siste foredrag i Sendai by den 8. juli. Her vinkler ikke journalisten artikkelen mot bragden om luftskipet *Norge*, men heller Amundsens motivasjon og tanker som har vært grunnmuren i hans suksess.

Det var virkelig ikke for min egen vinning eller for å fremme mitt eget navn, at jeg har viet hele mitt liv som polfarer. Herr Amundsen holdt opp det norske flagget foran flere tusen mennesker og sa «alt har vært for mitt elskede land Norge». Den gripende scenen er også vist i hans eksklusive film (som han nå deler med oss).¹³⁸

¹³⁷ Hōchi Shinbun, «Kyokuchi no kōei o me no mae ni», 05.07.1927.

¹³⁸ Ibid.

«Herr Amundsen snakker selv. [Til tross for at det er et ord som heter «modern boy», når det kommer til «moderne», er det ingen som er så moderne som meg. Men jeg kommer alltid til å være stolt og beæret over å være norsk] sier Herr Amundsen som åpnet for kryssningen av luftstrekningen gjennom Nordpolen for menneskeheten. I tillegg er Herr [Amundsen] tross alt norsk, og flaggets tilbeder.¹³⁹

Med «*modern boy*» referer nok Amundsen til begrepet *mobo*, som ofte ble brukt på 1920-tallet i Japan. Begrepene «*modern boy*» (*mobo*) og «*modern girl*» (*moga*) ble brukt i forbindelse med den nye skaren av japanere som kledde seg i vestlige klær, og som aspirerte et vestlig liv, i motsetning til å gå med kimono og dyrke det tradisjonelle japanske.¹⁴⁰ Hva Amundsen her påpeker at det er mulig å både være moderne, i en forstand internasjonal, samtidig som man er stolt av sitt eget land. At man ikke nødvendigvis må velge å enten gå i moderne klær og dermed avvise japansk kultur som gammelt, men at man kan følge utviklingen og være moderne, men også trekke frem det som er fremtredende ved Japan.

Amundsen, som på dette tidspunktet har tilbrakt mer enn to uker i Japan, har fanget opp japanske begreper, og reflektert rundt hva de betyr, og hva det har å si for han selv. Artikkelen fortsetter slik:

Herr Amundsen sto foran en skare unge menn i Sendai og holdt en instruerende tale. «Generelt sett, hvis konseptet nasjonalflagg står sterkt i hjertene til et lands unge gutter og jenter, så burde det være slik at disse unge guttene og jentene, ikke vil kunne gjøre gale ting, samme hva som skulle hende. I tillegg, vil de leve et respektabelt liv både som borgere og som landsmenn. Alle må hedre sitt lands flagg», sa han.¹⁴¹

Her er et eksempel på at Amundsen spiller på nasjonalisme i foredraget til innbyggerne i Sendai. Akkurat som han selv har hedret det norske flagget, som nå ligger gjemt et sted ved det nordlige polpunktet, oppfordrer han den yngre japanske skaren om å gjøre det samme. Tanken bak dette

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ MacIllnes, *The Forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Shirase Nobu*, 129.

¹⁴¹ Hōchi Shinbun, «Shōnen shōjo shokun», 09.07.1927.

utdraget, kan trolig være å påpeke at hvis man står sitt land nært, ønsker man ikke å fornedre dets navn.

Etter å ha vært på reisefot i overkant av en uke, med Sendai som siste stopp, slutter Amundsens reise der den startet, i Tokyo.

4.5 Tilbake i Tokyo

Etter å ha vært på rundtur i Japan fra slutten av juni, ankommer Amundsen Tokyo. Han er tilbake der han startet. Sirkelen har blitt fullkommen. Men til tross for at Amundsen har syv dager igjen før han forlater Japan, har det allerede begynt å tynne ut med avisartikler fra Hōchi Shinbun. I løpet av hans tre uker i Japan, har det japanske folk blitt godt kjent med kjempen. Men til tross for at det kun gjenstår ett foredrag å holde, har Amundsen nok å gjøre. I Tokyo er det nemlig mange å ta farvel med.

4.5.1 Et aller siste foredrag

Tilbake i Tokyo holder Amundsen sitt siste foredrag. Med et enormt publikum på 6000, var det ikke rart at Amundsen måtte bruke to mikrofoner under foredraget. En tilfeldig fra publikumet Hōchi Shinbun intervjuer påpeker at han heller vil dø enn å gå glipp av Amundsens foredrag. Amundsen selv nevner at «Jeg har lyst til å gjøre mitt siste foredrag om erobring(ene) av pol(ene) i Japan».¹⁴² Det blir som Hōchi Shinbun påpeker «... dagens foredrag blir som kjempen har sagt hans aller siste foredrag noensinne».¹⁴³ Dette vekker sterke følelser i det japanske folket, selv for de som har fått mulighet til å gå på foredragene.

Det er et stort sjokk, ikke bare for de som ikke fikk vært med på de tre forrige foredragene, men også for de som har brukt foredragene som en læringsplattform. Sammenlignet med forrige gang, ser det ut til å skape et enda større rabalder av interesse.¹⁴⁴

¹⁴² Hōchi Shinbun, «Kefu-zo kyojin saigo no hokkyoku seifuku kōenkai», 10.07.1927.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid.

Etter Amundsens siste foredrag, begynner avisartikler om kjempen å falne. Mellom den tiende og fjortende juli er det svært lite som er skrevet om Amundsen, men det er nok ikke uten grunn. Amundsen har holdt sin del av avtalen, og strukket seg langt for å tilfredsstille det japanske publikumets umettelige interesse av Norge-ekspedisjonen. Kanskje var dette en mulighet for Amundsen å få et pust i bakken, reflektere over turen i Japan, og tilbringe dagene slik han selv ville.

4.5.2 Farvel Japan, farvel foredrag og farvel keiser Hirohito

Dagen før Amundsen reiser fra Japan, er han nok en gang på audiens hos keiseren. Dette er siste gang Amundsen møter keiser Hirohito. For mens keiser Hirohito blir den lengst regjerende keiseren i japansk historie, forsvinner Amundsen et år senere, i løpet av sommeren 1928.

Etter å ha vært i Japan i nesten en hel måned, med forlengelse av oppholdet og flere foredrag enn først planlagt, forlater Amundsen den japanske keiserstaten den 15. juli 1927.¹⁴⁵ Uavhengig av hvor han har reist, har Amundsen blitt mottatt av enorme folkemengder, keiserfamilien, syngende jenteskoler, borgemestre i byer rundt om i landet og andre prominente figurer i Japan på slutten av 1920-tallet. Med seg hjem tar han med seg flotte gaver han mottok under turen, deriblant et kobberspeil med Fuji som motiv, et sverd, en rustning, *yukata*, en bok om *onsen*, bilder av keiserfamilien og grev Nagaoka og et smykkeskrin.¹⁴⁶ Om Amundsen vet hvilke symbolske og ikke minst monetære verdier han pakker med seg fra keiserriket er ikke sikkert. Amundsen selv påpeker i et brev til sin venn Herman Gade at «Jei må vist leie en dampbåt får å få det alt jem».¹⁴⁷ Men hans betydning i Japan er sikker – han er i de japanske øyner en helt og en fredelig erobrer.

Nå har tiden kommet hvor Amundsen skal ta toget fra Tokyo i retning Shiga prefektur, på vestkysten av Honshu. Fra en liten havn i byen Tsuruga skal Amundsen benytte seg av skip i retning Vladivostok, før den siste etappen gjøres gjennom den transsibirske jernbanen. Mange kommer for å ta farvel med Amundsen, deriblant den yngste datteren til den tidligere polfareren

¹⁴⁵ Hōchi Shinbun, «Nagori o oshinde kokoku e», 16.07.1927.

¹⁴⁶ Nasjonalbiblioteket, «Atanabe Shoten, List», 17.07.1927.

¹⁴⁷ Nasjonalbiblioteket, «Brev fra Roald Amundsen til Herman Gade», 23.06.1927.

Shirase, som ønsker han alt godt på hjemveien.¹⁴⁸ Som takk for sitt opphold i Japan, har Amundsen etterlatt seg en lapp på det keiserlige hotellet i Tokyo, med et dikt «*To the Japanese people*»:

It is an old saying:
Life is to meet and to part
Hope is to part and to meet
Learning Japan I cling to the last sentence
No where I found the sun brighter
No where the friendship warmer¹⁴⁹

Amundsens inntrykk av Japan har nok endret seg raskt i løpet av tiden han var der. Det tidligere inntrykket om at Japan kun var et land som spiste ris, var nok blitt sterkt endret. Amundsen var i konstant kontakt med det japanske folk, stilte flittig spørsmål og fikk grundige svar. Det er en smilende Amundsen og med en dypere forståelse av keiserriket, som forlater Japan,

4.6 Tilbake på kjente trakter

Amundsen får ikke mye tid til å lande i Norge etter en hektisk foredragsturné. Den 6. august 1927 intervjuer Dagbladet den returnerte nasjonalhelten. Journalisten har gått på Lillestrøm stasjon, før Amundsen ankommer Østbanen i Norges hovedstad for å stille spørsmål om Japan-turen. Til tross for at Amundsen starter med å si «... Japan er ubeskrivelig»,¹⁵⁰ gjør han et forsøk. «Aldri har jeg sett så mange norske flagg som i Japan, aldri har jeg fått en så hjertelig mottagelse og aldri har jeg hatt et mer begeistret publikum».¹⁵¹ Selv om Amundsen har vært polfarer siden en alder av 21 år, ser det ut til at det japanske folk har gjort et inntrykk på ham. Amundsen fortsetter å beskrive to av sine politiske observasjoner i Japan: «Japanerne har jeg lært å kjenne som et kraftig, arbeidsomt folk. De har to store mål som skal nåes, det ene er å sette en stopper for overproduksjonen av barn. Der er jo plassmangel og et befolkningsoverskudd som er noe helt uhørt. Det annet er å forenkle sproget. Det finnes bare i ordboken over 8000 underlige skrifttegn,

¹⁴⁸ Hōchi Shinbun, «Nihon o saru ni nozomi», 16.07.1927.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Dagbladet, Roald Amundsen kom idag, 06.08.1927.

¹⁵¹ Ibid.

som skal læres, og japanerne bruker en meningsløs lang tid å å bare lære å skrive».¹⁵² Amundsen nevnte også at det arbeidsomme folket i Østen hadde lært seg «Ja, vi elsker» feilfritt.¹⁵³

I etterkant av hjemreisen til Norge, får Amundsen et brev om at han har oppfylt sitt ønske om å inspirere unge japanske hjerter. Det er nemlig en gutt som har latt seg inspirere av Amundsens foredrag.

Dear Amundsen san!

I am the boy in the picture. I am very happy with you in it. god will bless me. I am going to put this on my desk because I will do like you when I grow up. I will be a big man. I will work for my country. Thank you very much,

I am, your affectionately

*Masafumi.*¹⁵⁴

Den unge japanske gutten Masafumi var trolig ikke den eneste som satt igjen med beundring etter Amundsens visitt. Det hadde vært interessant å vite om Amundsen inspirerte flere barn, og ikke minst hva som skjedde med Masafumi.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Nasjonalbiblioteket, «Brev fra Masafumi til Roald Amundsen», 24.07.1927.

Kapittel 5. Diskusjon og Analyse

Hensikten med dette kapittelet er å benytte de teoretiske begrepene innenfor diskursanalyse introdusert i kapittel 2, for å gå grundigere til verks i å forstå bevisste og kanskje ubevisste valg Hōchi Shinbun tok i det de promoterte Amundsen for et japansk publikum. Forskjellige diskurser og ordvalg er blant virkemidlene som blir benyttet i de japanske avisartiklene, og det er ved hjelp av disse begrepene jeg nå skal se på utvalgte avsnitt og oversettelser fra det foregående kapittelet. Til tross for at de japanske avisartiklene har mange likhetstrekk, vil enkelte av disse tekstene ha særegenheter, spesielt for den artikkelen. Til slutt vil jeg argumentere mot Bomann-Larsens korte vinkling av Amundsens påvirkning i Japan, før jeg avrunder kapittelet med en konklusjon.

5.1. Herr Ikedas bok

I avsnittet «Herr Ikeda tar ordet» er temaet den nylig publiserte boken om Amundsen, skrevet av journalisten Shigenori Ikeda. Det er sannsynligvis flere hensikter bak det å selge Ikedas bok i forkant av Amundsens ankomst. Som vi har sett, har Hōchi Shinbun garantert Amundsen en lønn på 5000 yen, en betydelig sum på den tiden. Boksalget er en mulighet for Hōchi Shinbun å gjøre profitt i forkant av Amundsens ankomst, i tilfellet foredragene ikke skulle vise seg å vekke interesse i Japan. Gjennom store adjektiver påpeker Hōchi Shinbun at det ikke er mulig å finne en bedre bok om temaet enn denne: «Det finnes garantert ikke et tilsvarende velutført, nøye skrevet verk som dette, selv i utlandet». Videre forklares det hvilken vinning leserne av boken vil ha. Det er ikke bare for å forstå Amundsens foredrag bedre, men også for å «... enda bedre kunne ta imot herr [Amundsens] gode innflytelse». Dette er en dyktig formulering da det vinkles mot lesernes personlige vinninger av å lese boken om Amundsen. Ikke bare vil leserne av denne boken forstå Amundsens foredrag bedre, men de vil også få god innflytelse i egne liv. Dermed, ved å selge Ikedas bok om Amundsen, legger Hōchi Shinbun til rette for at så mange som mulig også vil ønske å få med seg foredragene. Hōchi Shinbun nevner også at det har blitt gjort mye forarbeid i forbindelse med skriving av boken, hvor de har hentet informasjon «... fra Europa, USA, Frankrike, Tyskland og selvsagt Norge». Dette appellerte nok til datidens japanere, i det at vesten blir sett på som Japans store læringsplattform, i motsetning til deres

asiatiske naboland.¹⁵⁵ Videre, som nevnt i kapittel 2, er det tre forskjellige type taler innenfor retorikken. Dette utdraget her er fremtidsrettet, da hensikten er å selge bøker i forkant av Amundsens ankomst. I den forstand faller utdraget innenfor rammene til en politisk tale (den deliberative).¹⁵⁶ Hōchi Shinbun ber sine lesere om å være forberedt på Amundsens ankomst, og å bygge seg opp forkunnskaper, for å ta imot Amundsen, som på dette tidspunktet enda ikke har besøkt Japan.

5.2 Amundsen-inspirerte *yukata*

I avsnittet om de japanske sommerdraktene (*yukata*) har Hōchi Shinbun benyttet seg av varierende strategier for å vekke interesse blant det japanske folket. Blant litterære virkemidler kan man se begreper som «snø», «is» og «storm» bli benyttet i sammenheng med sommerplagget. Å spille på kjølige motiver for å selge *yukata* virker som en god idé da det fort blir varmt i Japan på sommerstid. Men å selge *yukata* med kjølige motiver, kan sees på som mer enn et godt salgstriks. Her fremstiller også Hōchi Shinbun hvilke assosiasjoner de har til Amundsens polekspedisjoner og til Norge. Dette plagget så ut til å appellere til den japanske skaren. Dette gjør de ved å sette opp to motpoler av diskurser, den utenlandske Amundsen på den ene siden, og det tradisjonelle japanske plagget på den andre, for så å forene disse to motpolene. Denne diskursen fremstår tydeligere i den japanske originalteksten hvor ordet «utenlandske» er skrevet med tradisjonelle japanske tegn (*to tsu kuni*), heller enn den kinesiske versjonen av ordet (*gaikoku*). Et par andre ord som også er verdt å legge merke til er «nasjonale essens» (*kokushin*) og yamato-folket (*yamato-minzoku*). Begge ordene kan sies å være nasjonalistisk ladet og brukes for å skape et fellesskap iblant det japanske folket. Denne strategien, også kalt vi-dem perspektiv¹⁵⁷, skaper en samhörighet mellom det japanske folk, og gjøres ved å sette dem i kontrast til Amundsen som kommer fra utlandet. Her er det viktig å poengtere at vi-dem perspektivet ikke bare er gjeldende for denne teksten, men er et gjennomgående tema i Hōchi Shinbun sin strategi for å promotere Amundsen. Andre eksempler på denne strategien kan sees i en avisartikkel med overskriften «Det er Japan jeg har drømt om».¹⁵⁸ Dette igjen skaper et

¹⁵⁵ Kalland, *Japans historie: fra jegersamfunn til økonomisk supermakt* (Oslo: Cappelen akademisk forlag, 2013), 270.

¹⁵⁶ Hitching mfl., *Diskursanalyse i praksis: metode og analyse* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2011), 142.

¹⁵⁷ Ibid, 148.

¹⁵⁸ Hōchi Shinbun, «Akogare no Nihon yo», 11.06.1927.

inntrykk av at Amundsen er en person som kommer utenfra, i motsetning til deres lesere, som har samme bosted og tilhørighet. Denne formen for samhørighet i det japanske folket som Hōchi Shinbun spiller på, kan tyde på at nasjonalisme allerede var tilstedeværende før Amundsen kom til Japan. Samtidig som Hōchi Shinbun vekker en interesse ved hjelp av de nye mønstrene, gjør de også forberedelser til å imøtekomme Amundsen. I tillegg til de seksti sorter med *yukata*-stoff, ble det solgt lommeterklær i fem forskjellige motiver, kanskje for de som bare ville ha et klenodium etter Amundsens besøk. Å sette opp to motpoler, for så å trekke fokuset mot hver motpol om hverandre, ser ut til å være en diskurs som Hōchi Shinbun har spilt på i andre sammenhenger. Slike diskurser ser man også i det neste avsnittet.

5.3 Møtet mellom Amundsen og grev Nagaoka

Amundsens første møte i Japan var sannsynligvis med den store krigshelten grev Nagaoka. Hōchi Shinbun fremstiller deres møte med flittig bruk av adjektiver. Denne fremstillingen, også referert til som du-journalistikk, er ofte uformell og muntlig.¹⁵⁹ Her beskrives «Amundsens høye nese, som sier alt om hans verdighet og karakter»¹⁶⁰, som blir møtt av «... grev Nagaokas hvite hår».¹⁶¹ Dette gjør at skillet mellom offentlig og privat, underholdning og informasjon blir visket ut. Amundsen er formelt sett blitt ansatt av Hōchi Shinbun til å holde foredrag, men som vi ser i tekstene, er de nesten like opptatt av å introdusere japansk kultur til Amundsen, som de er ivrige etter at han skal holde foredrag. I oversettelsen over er både den norske polfareren og deres egen krigshelt i fokus. Samtidig har vi sett at mens noen av avisartiklene er rettet mot Amundsens foredrag om krysningen av Nordpolen i luftskipet *Norge*, retter andre avisartikler seg mot hans private kjærlighetsliv. Dette igjen fremhever at noen av avisartiklene er mer informative og formelle, mens andre, slik som denne artikkelen er, er mer uformelle og mer underholdende da den skildrer omgivelsene med bruk av metaforer som «... utenfor stasjonen var det et hav av mennesker».¹⁶² Og som tidligere nevnt er det ikke her Amundsen blir dratt frem for sine store bragder på verdens ender, men sammenlignes med en kjærlig far. Her er det igjen to motpoler av diskurser som gjør seg fremtredende. I tidligere avisartikler blir Amundsen fremstilt som en stor erobrere, sammenlignet med Vasco da Gama og Columbus, to udødelige og allmennkjente navn.

¹⁵⁹ Hitching mfl., *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2011), 83.

¹⁶⁰ Hōchi Shinbun, «Machi ni matta Amunzen-shi», 20.06.1927.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid.

Han er i tillegg en av få som får møte keiser Hirohito. Men til tross for hans store bragder og oppdagelser, er han i møtet med grev Nagaoka sammenlignet med en kjærlig far. Dette skaper igjen nærhet til leserne, som selv kanskje har en kjærlig far hjemme å sammenligne Amundsen med. Til tross for at Hōchi Shinbun allerede i samme artikkel beskriver «... Amundsens verdighet og høye karakter»¹⁶³ og hvor journalistene kommenterer med «Det var et imponerende syn»¹⁶⁴, blir Amundsen dratt tilbake på bakken i det han blir sammenlignet med «... en kjærlig far».¹⁶⁵ Denne fremstillingen av Amundsen som et medlem i en kjernefamilie, blir igjen satt i sterk kontrast til bildet ved artikkelen, hvor Amundsen blir kjørt avgårde mens enorme folkemasser jubler og veiver med de tre flagg - det norske, det japanske og flagget til Hōchi Shinbun, i det de sender Amundsen av gårde. Bildet er da også med på å fremstille to motpoler av Amundsen: Amundsen som polfarer og helt, og Amundsen som en familiær skikkelse.

5.4 Titler brukt av japanske avisselskaper om Amundsen

Som vi har sett har de japanske avisselskapene vært svært kreative i sine skildringer av Amundsen. Dette gjelder spesielt med tanke på de forskjellige titlene Amundsen ble tildelt. Blant titlene finner vi «kjempe» (*kyojin*)¹⁶⁶ og «polerobrer» (*seikyoku*).¹⁶⁷ Disse titlene forsvinner i oversettelsene da det er vanskelig å finne tilsvarende ord på norsk, med samme konnotasjonen som på japansk. I tillegg gir det japanske språk en del friheter da det er mulighet til å kombinere to tegn for å få nye begreper. Et godt eksempel på dette er «polerobrer» (*seikyoku*). *Seikyoku* er sammensatt av de to kinesiske tegnene *sei*, som betyr «erobre» og *kyoku*, som betyr «pol» eller «polene». Dette er ikke to begreper som vanligvis blir brukt sammen, men som gir mening for en japaner som er kjent med betydningen av begge tegnene. Dette er titler som blir forbundet med Amundsen, og noe avisene kunne bygge videre på. Ved hjelp av dette ene begrepet, vet man umiddelbart hvem det er snakk om. Som vi har sett har Amundsen blitt tiltalt med tittelen «kjempe», hvor man også ofte ser at Amundsens navn ikke blir nevnt i det hele tatt, deriblant under avsnitt «Amundsens foredrag - et betatt publikum». Her gjenforteller Hōchi Shinbun Amundsens foredrag til et japansk publikum. I denne sammenhengen brukes begrepet «kjempe»

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Hōchi Shinbun, «Ryōkyoku o seifuku seru sekaiteki kyojin», 15.02.1927.

¹⁶⁷ Hōchi Shinbun, «Akogare no kyojin wa kita», 01.07.1927.

til to betydninger. Den ene betydningen refererer til Amundsens høyde, da han rager over det japanske folk, hvor da ordet «kjempe» blir billedlig brukt. Dette ser man eksempelvis i bildet av Amundsen i keiserpalasset, da han mottok æresmedalje. Den andre refererer til at Amundsen var en stor mann, en helt som har oppnådd store ting. Dette retter seg heller da mot hans bragder, enn hans fysiske utseende. Dette skaper, som tidligere nevnt, avisartikler uten klare skiller mellom formell og uformell, informativ og underholdende tekstskriving. Hensikten med denne skrivestilen, er sannsynligvis å skape et så bredt og stort publikum som mulig, som flest mulig kan relatere seg til. Han kan være en skikkelse å se opp til, samtidig som han er en kjent og kjær mann man kan sammenligne seg med.

Alle disse titlene brukt i forbindelse med Amundsen er positivt ladet, og er rettet enten mot hans bragder som polfarer, eller mot hans personlighet og fremtredende i Japan. Som vi har sett har Amundsen blitt hyllet og det ser kun ut til at hans positive sider blir trukket frem. Det er den positive innflytelsen og bildet Hōchi Shinbun har spilt på for å vekke interesse i Amundsen. En lite karismatisk og antihelt, hadde sannsynligvis ikke vekket like stor interesse, spesielt med tanke på at Hōchi Shinbun spiller på hva publikumet kan tjene på å delta på foredragene, kjøpe boken om Amundsen og være engasjert. En slik fremstilling faller under den juridiske taleteknikken innenfor retorikken. Her har Hōchi Shinbun tatt et ståsted og berømmer Amundsen for hans bragder. Dette er for å la leserne og publikumet gjøre seg opp en mening om fremtiden. Hvorvidt leserne og publikumet får gjort seg opp en nøytral mening om Amundsen, er en annen sak. Som diskutert tidligere i denne oppgaven, har vi sett at økonomisk vinning sannsynligvis er en av de største motivasjonsfaktorene for Hōchi Shinbun i det de inviterte Amundsen til Japan. Dermed ville det være naturlig å anta at Hōchi Shinbun ønsket å påvirke sine lesere til å gjøre seg en positiv oppfatning av Amundsen.

5.5 En ny vinkling av Amundsen i Japan

Som vi så i kapittel 2, er det hovedsakelig Bomann-Larsen som har skrevet om Amundsens reise i Japan. Bomann-Larsen tar for seg Japan-turen i korte trekk, og baserer seg på brevet Amundsen skrev til hans gode venn Herman Gade, samt en eller flere oversatte utdrag fra japanske avisartikler. Til tross for at jeg har hatt vanskeligheter med å finne kildematerialet Bomann-Larsen har benyttet seg av, har jeg gjennom denne oppgaven sett på hvordan Amundsen blir

fremstilt av Hōchi Shinbun. Dette har gitt meg kildegrunnlag til å kommentere på påstandene gjort av Bomann-Larsen. Det er gjennom dette arbeidet jeg har kommet frem til at rollen Bomann-Larsen gir Amundsen i Japan, fremstår som feilaktig. I dette avsnittet argumenterer jeg for hvorfor. Dette gjør jeg ved å bryte ned Bomann-Larsens påstand, samtidig som jeg fremstiller mine egne funn. Jeg vil også påpeke at det ikke er informasjonsdelen om Amundsen som reiser til Japan i sommerhalvåret i 1927 som er problematisk, men de anklagende kommentarene som er integrert i fremstillingen Bomann-Larsen gjør av Amundsens Japan-tur.

I forrige kapittel oversatte jeg deler av Amundsens foredrag i Sendai, hvor Amundsen nevner at hans bragder har blitt utført for hans fedreland, heller enn for egen vinning og berømmelse.¹⁶⁸ Dette stemmer overens med utdraget Bomann-Larsen benytter seg av, som lyder slik: «Hvor han enn var, gjentok han alltid at hans bragder aldri ble utført for hans egen berømmelse eller interesses skyld, men alltid til hans kjære fedreland, Norge,» skriver en japansk kommentator etter at den høye gjest har forlatt landet».¹⁶⁹ Videre ser vi at Bomann-Larsen fortsetter å sitere denne kilden: «Han hevdet at patriotisme ville hindre menn fra å gjøre gale ting og understreket verdien av en nasjonal ånd i høye ordelag».¹⁷⁰ I min egen oversettelse, påpeker Amundsen i et foredrag at «... hvis konseptet nasjonalflagg står sterkt i hjertene til et lands unge gutter og jenter, så burde det være slik at disse unge guttene og jentene, ikke vil kunne gjøre gale ting, samme hva som skulle hende».¹⁷¹ Det som blir beskrevet her er trolig nasjonalisme, men det blir ikke nevnt eksplisitt, slik Bomann-Larsen gjør. Her kan det være at oversettelsen Bomann-Larsen har benyttet seg av, har oversatt med termer mer vanlig i dag, enn det var den gang, eller at oversetteren har tatt seg flere friheter. Deretter kommer Bomann-Larsen med en påstand om Amundsens innflytelse i Japan. «Roald Amundsen var blitt en reisende i nasjonale følelser. Hvilket sprengstoff han hadde i sin bagasje, var han formodentlig ikke klar over. Etter hvert skulle det bli klart for de fleste at den nasjonalistiske ånd ikke alltid hindret menn i å gjøre gale ting».¹⁷² Nøyaktig hva Bomann-Larsen legger i dette utsagnet, er vanskelig å si. Slik jeg tolker dette utsagnet, anklager Bomann-Larsen Amundsen for å ha plantet nasjonalisme i Japan, og at

¹⁶⁸ Hōchi Shinbun, «Kyokuchi no kōei o me no mae ni», 05.07.1927.

¹⁶⁹ Bomann-Larsen, *Roald Amundsen: En biografi* (Oslo: Cappelen Damm, 2016), 482.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Hōchi Shinbun, «Shōnen shōjo shokun», 09.07.1927.

¹⁷² Ibid.

konsekvensene av dette i årene etter 1927 skulle vise seg å bli katastrofale. Akkurat hvilke år Bomann-Larsen refererer til er usikkert, men det ville ikke vært usannsynlig å estimere et sted mellom 1930-1945 (fra Japan invaderte Manchuria til slutten av 2. verdenskrig).¹⁷³ Dette utsagnet finner jeg problematisk av flere grunner. For det første baseres denne påstanden på lite belegg. Av alt kildematerialet som er tilgjengelig om teamet, ser det ut til at Bomann-Larsen kun har benyttet seg av fåtallige kilder for å komme fram til denne slutningen. Som poengtert og vist i denne oppgaven, er det flere hundre avisartikler som etter eget behov og agenda skildrer Amundsen i Japan. Og som vi har sett, har det vært et varierende utvalg av avisartikler, med forskjellige fremstillingsmåter av Amundsen. Sett i lys av denne oppgaven, fremstår dermed Bomann-Larsens fremstilling av Amundsen som smalsporet.

Videre, som jeg påpekte i kapittel 3, ser det ut til at Hōchi Shinbun har hatt sin egen agenda i å invitere Amundsen til Japan. Med en agenda om å gjøre profitt på Amundsens visitt, vil det ikke være unaturlig å tenke at Hōchi Shinbun er selektiv i sin fremstilling av Amundsen i Japan. Samtidig så det ut til at Hōchi Shinbun var like opptatt av Amundsens foredrag og at han skulle videreformidle sin kunnskap fra polene, som at Amundsen selv skulle få oppleve det beste av Japan. Dette blir vist gjennom Amundsens reise i Japan, da han fikk gaver i ytterste klasse, deriblant et smykkeskrin, et kobberspeil med fjellet Fuji som motiv og samurairustning og sverd. Videre får Amundsen oppleve å dra på *onsen*, besøke keiserfamilien, og blir møtt av et jublende publikum som også synger «Ja, vi elsker». Hvilken hensikt det hadde for Hōchi Shinbun og alle involverte å vise Amundsen det beste av Japan, er vanskelig å spekulere i. Likevel, vil jeg ikke utelukke at hensikten kan ha vært å promotere japansk kultur. At ved å få en norsk polfarer og internasjonal helt til å like sider ved japansk kultur, vil det kunne være med på å styrke samhørighet og nasjonalfølelse i Japan. Da vil spredningen av nasjonalistiske tankebaner være knyttet mer opp mot Hōchi Shinbun enn Amundsen. Dette vil da også muligens tyde på at interessen av å styrke nasjonalfølelsen allerede var til stede før Amundsen ankom Japan.

¹⁷³ Filseth mfl., «Japans historie» Store norske leksikon. 11.04.2019. https://snl.no/Japans_historie.

5.6 Konklusjon

Ved bruk av de teoretiske begrepene innenfor diskursanalyse forklart i kapittel 2, har jeg gått i dybden på enkelte, interessante aspekter ved Amundsens reise til Japan. Jeg har, gjennom å se på forskjellige avisartikler fra Hōchi Shinbun, vist at de har gjentatte ganger benyttet seg av to motpoler av diskurser for å vekke oppmerksomhet rundt Amundsen. Slike motpoler av diskurser kommer frem, eksempelvis under salget av *yukata*, hvor Hōchi Shinbun ønsker å gjøre profitt ut av Amundsens visitt. Dette gjør de ved å dekorere det tradisjonelle japanske sommerplagget *yukata*, med motiver inspirert av Amundsen og polene. På den ene siden får man dermed en diskurs som spiller på samhörighet innad i det japanske folket ved å trekke inn begreper som «*Yamato-minzoku*» (yamato-minzoku) og «*kokushin*» (nasjonale essens). På den andre siden fremstilles en diskurs hvor Amundsen, i motsetning til det japanske folket, kommer fra «*to tsu kuni*» (utlandet), som også representeres ved de utradisjonelle motivene på *yukataene* av snø og is. Et annet eksempel på to motpoler av diskurser er når Amundsen, først blir sammenlignet med Vasco da Gama og Columbus som en erobrer og oppdager av landområder, for så å framstilles som en familiær skikkelse, og bli sammenlignet med en «far» med «snille øyne». Kontrasten i disse fremstillingene av Amundsen har sannsynligvis tiltrukket seg store lesertall for Hōchi Shinbuns aviser. Deretter har jeg konkludert med at en mulig hensikt bak disse diskursene er å både gjøre profitt på Amundsens visitt og å styrke nasjonalfølelsen i Japan.

Til slutt har jeg sett på Bomann-Larsens skildring av Amundsens Japan-tur, og kommet fram til at Amundsen trolig ikke hadde sprengstoff med seg i sin bagasje. En SÅ stor kjempe, var han nok ikke.

Kapittel 6. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg gjort en sammenfattet skildring av Amundsens reise i Japan, sommeren 1927. Dette eventyret startet i januar samme året, da Amundsen og et av Japans største avisselskaper, Hōchi Shinbun, skrev kontrakt. Som vi har sett, har Amundsens reise i Japan blitt nevnt ved flere anledninger, deriblant av Odd Arenes, Brendan MacIllnes og Tor Bomann-Larsen. Men det er gjennom denne oppgaven Amundsens reise i Japan har blitt fortalt i sin helhet for første gang.

I introduksjonen av denne oppgaven presenterte jeg to spørsmål. Det første spørsmålet, «Hva var det Amundsen opplevde i Japan?», har tillatt meg å gjennomgå Amundsens Japan-tur. Her har jeg hovedsakelig benyttet meg av avisartikler fra Hōchi Shinbun for å si noe om hvor Amundsen var, hvem han møtte og hva han gjorde i Japan. Imellom foredragene, har jeg presentert flere skikkelser Amundsen møtte på i Japan. Iblant dem var hans angivelige kusine Laura Torune. Hun skal i ung alder ha blitt forlatt i Japan av slektninger fra Amerika, og frem til Amundsens besøk, ha hatt en tung tilværelse. Hvorvidt hennes slektskapsbånd til Amundsen er ekte, er vanskelig å si. Som hun selv påpeker i brevet hun sender til Amundsen etter at han forlot Japan, har hennes tilværelse bedre seg betydelig. Denne bedrede tilværelsen kan ha vært motivasjon nok for henne til å ønske å bli assosiert med Amundsen. En annen skikkelse som gjerne ville treffe Amundsen var, som vi har sett, den japanske polfareren Nobu Shirase. Shirase, som for første gang møtte Amundsen på Sydpolen i 1912, levde i fattigdom da Amundsen besøkte Japan, og det virker som hans eneste ønske var å ikke bli glemt. I tillegg ble Amundsen møtt av keiserfamilien både i Tokyo og Nara. I Tokyo ble Amundsen, i følge Hōchi Shinbun, den første utenlandske til å motta æresmedalje. I Nara får Amundsen en privat omvisning av tempelet Higashi Hongan-ji og drikker te med deler av keiserfamilien og presten for tempelet.

Både før og under oppholdet godtok Amundsen flere intervjuer med journalister. Amundsen ble blant annet spurt om det nå ikke var noe mer for hans erobrerlystne hjerte å gjøre nå, ettersom han da hadde hatt en lang og vellykket karriere som polfarer. Til dette har Amundsen svart at han fortsatt har noen mål igjen å nå. Det ene var å finne seg en kone, og det andre var å inspirere

japanske barn til å bli de neste store oppdagerne. Gjennom brevet fra den unge gutten Masafumi har vi sett at Amundsen i hvert fall har nådd ett av to mål.

Det andre spørsmålet, «Hvordan fremstilles Amundsen i japanske avisartikler?», har vært skildret gjennom store deler av oppgaven. I kapittel 4, har jeg oversatt utdrag fra de japanske avisartiklene for å gi et inntrykk av hvordan Hōchi Shinbun omtalte Amundsen. Hvilke virkemidler Hōchi Shinbun benytter seg av i det de fremstiller Amundsen, har jeg sett videre på i kapittel 5. Da jeg argumentert jeg for at Hōchi Shinbun benyttet seg av to motpoler av diskurser for å demonstrere Amundsens forskjellige sider, både som offentlig og som privat person. På den ene siden har vi sett Amundsen bli hyllet på lik linje med Vasco da Gama og Columbus. I tillegg er ikke kreativiteten til Hōchi Shinbun i det de promoterer Amundsen er beskjedne. Amundsen blir tildelt mange titler: «Herr Amundsen», «polerobrer» og «kjempen», og har som vi har sett, blitt flittig brukt for å beskrive Amundsen. På den andre siden beskrives Amundsen som en mann med «snille øyne», og sammenlignes med en far. Dette skaper da nærhet til Amundsen, ved at han skildres som en familiær figur mange kan relatere til. Dette er da i sterk kontrast til skildringen av Amundsen som en internasjonal helt. Mulige motiver Hōchi Shinbun kan ha hatt for å fremstille Amundsen på to vidt forskjellige måter, har jeg også sett på i denne oppgaven. Det ene motivet ser ut til å være sterkt knyttet til økonomisk profitt. Amundsen var garantert en lønn på 5000 yen for å holde foredrag i Japan, og Hōchi Shinbun var nok ivrige etter å dekke dette beløpet, samt gjøre profitt. Det andre motivet jeg har sett på, har vært at samlingen av befolkningen rundt Amundsen, kan ha vært intendert for å bygge opp en felles nasjonal følelse.

Jeg har til slutt også kommentert på Bomann-Larsens fremstilling av Amundsen i Japan, som fremstår som feilaktig. Bomann-Larsen anklager Amundsen for å ha spredd tanker om nasjonalisme gjennom sine foredrag i det han nevner at hans bragder har blitt utført for sitt fedreland Norge. Videre fortsetter Bomann-Larsen å påpeke at denne nasjonalismen Amundsen angivelig skal ha spredd, har hatt negative konsekvenser i de kommende årene i Japans historie. Dette motbeviser jeg ved å gi flere eksempler på at nasjonalistisk tankegang allerede var godt fotfestet i Japan, før Amundsens ankomst. Dette ser man i måten Hōchi Shinbun promotere Amundsen ved å kombinere det tradisjonelle japanske plagget *yukata* med motiver fra Amundsen og polene, eller når de fremstiller et bilde av Japan hvor fjellet Fuji rager opp, og

hvor kirsebærtrærne blomstrer. I tillegg er Hōchi Shinbun svært opptatt av å promotere Japans kultur gjennom å ta Amundsen med til keiserpalasset, *onsen* og i form av gavene han får. Bomann-Larsens fremstilling av Amundsen i Japan blir også svekket da hans påstander kun er basert på et selektivt utvalg av kilder. Som vi har sett, har Amundsen blitt fremstilt som mer enn bare en polfarer. Han har også blitt satt i andre diskurser som en familiær skikkelse, med et ønske om å motivere de neste store oppdagerne. Hvor mye innflytelse Amundsen hadde i løpet av sitt opphold er ikke et enkelt spørsmål å besvare, men at tre uker med foredrag kan ha gjort så stort inntrykk på en hel nasjon, er vanskelig å tro.

Jeg vil aller sist påpeke at denne oppgaven kun dekker en liten del av Amundsens reise i Japan. Her er det fortsatt mye arbeid som gjenstår, og mange spennende saker å forske videre på. Jeg håper på å kunne plukke opp tråden og fortsette der jeg slapp ved en senere anledning.

Kildeliste:

«Agreement between Captain Roald Amundsen and Hochi Shinbun», januar 1927, funnet i 480A januar 1927. Ureg. korrespondanse 1927, ed Nasjonabiblioteket, (Oslo: Nasjonalbiblioteket) 1927.

«Akogare no kyojin wa kita» あこがれの巨人は来た, Hōchi Shinbun 報知新聞, 01.07.1927, Tokyo edition.

«Akogare no kuni Nihon e» あこがれの国日本へ, Hōchi Shinbun 報知新聞, 20.06.1927, Tokyo edition.

«Akogare no Nihon yo» あこがれの日本よ, Hōchi Shinbun 報知新聞, 11.06.1927, Tokyo edition.

«Amunzen kangei-uta no renshū» アムンゼン歓迎歌の練習, Hōchi Shinbun 報知新聞, 17.06.1927, Tokyo edition.

«Amunzen-ō no jūmai ga hajimete atta yorokobi» アムンゼン翁のお従妹が初めて会った喜び, Hōchi Shinbun 報知新聞, 22.06.1927, Tokyo edition.

«Amunzen-shi Nara e» アムンゼン氏奈良へ, Hōchi Shinbun 報知新聞, 29.06.1927, Tokyo edition.

«Amunzen-shi to Shirase-rou-chuui no akushu» アムンゼン氏と白瀬老中尉の握手, Hōchi Shinbun 報知新聞, 22.06.1927, Tokyo edition.

«A-ō o mukaete» ア翁を迎えて, Hōchi Shinbun 報知新聞, 26.06.1927, Tokyo edition.

Arenes, Odd. *Roald Amundsen som han var*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1946.

«Atanabe Shoten, List» 17.07.1927, funnet i 480A mai-aug 1927. Ureg. korrespondanse 1927, ed Nasjonalbiblioteket, (Oslo: Nasjonalbiblioteket) 1927.

Barr, Susan. *Den japanske antarktisekspedisjonen i 1912*, Polarboken 2011-2012. Oslo: NORSK POLARKLUBB, 2012.

Bomann-Larsen, Tor. *Roald Amundsen: en biografi*. Oslo: Cappelen Damm, 2016.

«Chōkōken no hatsubai kaishi» 聴講券の発賣開始, Hōchi Shinbun 報知新聞, 16.06.1927, Tokyo edition.

Dagbladet. *Roald Amundsen kom idag*. Dagbladet, 06.08.1927.

Filseth, Gunnar. «Hirohito» Store norske leksikon. 27.11.2020. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Hirohito>. Lest: 12.11.2020.

Filseth, Gunnar. Henne, Henry. «Japans historie» Store norske leksikon. 11.04.1927. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Japans_historie. Lest: 05.12.2020.

Follo Museum. Roald Amundsens hjem 1908-1928. Tilgjengelig fra: <https://mia.no/roaldamundsen/om-uranienborg>. Lest: 14.12.2020.

Follo Museum. Roald Amundsen podcaster. Tilgjengelig fra: <https://mia.no/roaldamundsen/podcast>. Lest: 13.12.2020.

«Gojūgo no kyō made dokushin de» 五十五の今日まで独身で, Hōchi Shinbun 報知新聞, 13.06.1927, Tokyo edition.

«Hikōkyōkai sōsai Kuni-no-miya denka» 飛行協会総幾久邇宮殿下, Hōchi Shinbun 報知新聞, 24.06.1927, Tokyo edition.

Hitching, Tonje Raddum. Nilsen, Anne Birgitta. Veum, Aslaug. *Diskursanalyse i praksis: Metode og analyse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2011.

Kalland, Arne. *Japans historie: fra jegersamfunn til økonomisk stormakt*. Oslo: Cappelen akademiske forlag, 2013.

«Kefu-zo kyojin saigo no hokkyoku seifuku kōenkai» けふぞ巨人最後の北極征服講演会, Hōchi Shinbun 報知新聞, 10.07.1927, Tokyo edition.

«Kyojin ga furu hi no gotoki netsuben» 巨人が揮ふ火の如き熱弁, Hōchi Shinbun 報知新聞, 24.06.1927, Tokyo edition.

«Kyojin o mukauru mae ni kono ippon o yoiseyo» 巨人を迎ふる前に, Hōchi Shinbun 報知新聞, 26.05.1927, Tokyo edition.

«Kyokuchi no kōei o me no mae ni» 極地の光景を眼の前に, Hōchi Shinbun 報知新聞, 05.07.1927, Tokyo edition.

«Kyokuchi seifuku-ō Amunzen-shi» 極地征服王アムンゼン氏, Tōōnippon 東奥日報, 03.07.1927, Aomori edition.

«Kyōto no Amunzen-shi» 京都のアムンゼン氏, Osaka Asahi Shinbun 大阪朝日新聞, 29.06.1927, Osaka edition.

Laura Torune til Roald Amundsen, 26.07.1927, funnet i 480A mai-aug 1927. Ureg. korrespondanse 1927, ed Nasjonalbiblioteket, (Oslo: Nasjonalbiblioteket) 1927.

«Machi ni matta Amunzen-shi» 待ちに待ったアムンゼン氏, Hōchi Shinbun 報知新聞, 21.06.1927, Tokyo edition.

MacIllnes, Brendan. *The Forgetting of a Hero: The Antarctic Explorer Shirase Nobu*. PhD.-avhandling. University of New England. 2010.

Masafumi til Roald Amundsen, 24.07.1927, funnet i 480A mai-aug 1927. Ureg. korrespondanse 1927, ed Nasjonalbiblioteket, (Oslo: Nasjonalbiblioteket), 1927.

«Nagoya koto kiku tabi ni» ナゴヤこと聞くたびに, Nagoya Mainichi Shinbun 名古屋毎日新聞, 27.06.1927, Nagoya edition.

«Natsu no hayarikai o odorokasu Amunzen moyō» 夏の流行界を驚かすアムンゼン模様, Hōchi Shinbun 報知新聞, 21.05.1927, Tokyo edition.

«Nihon o saru ni nozomi» 日本を去るに臨み, Hōchi Shinbun 報知新聞, 16.07.1927, Tokyo edition.

Rael, Patrick. *Reading, Writing and Researching for History: A Guide for College Students*. Bowdoin College: Brunswick, 2004.

Roald Amundsen til Herman Gade, 23.06.1927, funnet i *Amundsen, Roald, 1872-1928. 124 letters to Fredrik Herman Gade*, ed. Houghton Library, (Cambridge: Harvard University) 1927.

«Ryōkyoku o seifuku seru sekaiteki kyojin» 両極を征服せる世界的巨人, Hōchi Shinbun 報知新聞, 15.02.1927, Tokyo edition.

«Saikai no hi o yakushi kyojin to nagori no wakare» 再会の日を約し巨人と名残の別れ, Hōchi Shinbun 報知新聞, 01.06.1927, Tokyo edition.

«Seikyoku no kyojin kuru!» 征極の巨人来る!, Hōchi Shinbun 報知新聞, 30.06.1927, Tokyo edition.

«Shimin no netsubō modashigataku» 市民の熱望黙し難く, Hōchi Shinbun 報知新聞, 25.06.1927, Tokyo edition.

«Shōnen shōjo shokun» 少年少女諸君, Hōchi Shinbun 報知新聞, 09.07.1927, Tokyo edition.

Vidnes, Aksel Kjær. «Oppdagelsesferd i boder og kott». Forskerforum 2018, Nummer 8 (Oktober 2018): 28-31.

«Yūben ni hikikomarete chōshū no kokoro ni hokkyoku ni» 雄弁に引込まれて聴衆の心も北極に, Hōchi Shinbun 報知新聞, 24.06.1927, Tokyo edition.

«Yukata-chi jinrestu honsha daikōen ni» ユカタ地陣列本社大講堂に, Hōchi Shinbun 報知新聞, 14.05.1927, Tokyo edition.

«Washi no you na hana no kage» 鷺のような鼻の陰, Osaka Jiji Shimpō 大阪時事新報, 21.06.1927, Osaka edition.